YUVARLAK MASA TOPLANTISI

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ VE TÜRKİYE*

Katılımcılar: Yüksel AKKAYA**, Aydın ÇUBUKÇU**, Tülin ÖNGEN**, Sungur SAVRAN**, Cem SOMEL** ve TOPLUM VE HEKİM YAYIN KURULU

Alpay Azap: Toplum ve Hekim Dergisi olarak, okuyucularımızla ülke gündemindeki önemli başlıkları, farklı yönleriyle paylaşmak üzere düzenlediğimiz yuvarlak masa toplantılarından bir yenisi için bizimle bir araya gelen değerli konuklarımıza hoş geldiniz diyerek başlayalım. Bugün enine boyuna tartışmaya çalışacağımız konu "Avrupa Birliği Süreci ve Türkiye". Aralık ayında yapılacak AB toplantısı Türkiye için kritik önem taşıyor. AB'ye üyelik tartışmaları, belki daha önce pek az gündemin ulaşabildiği bir toplumsallaşma noktasına ulaşmış durumda. Medyanın da etkisi ile toplumun her kesiminden, her yaştan insan AB ile yatıp AB ile kalkar olduk. Türkiye'nin AB'e üyeliğini, fanatikçe destekleyenler olduğu gibi şiddetle karşı çıkanlar da var. Kararsız veya çekimser olanların sayısı son derece az görünüyor. Bu açıdan bakınca, AB konusunda toplumda tam bir yarılma var denebilir. Bu yarılmanın her iki tarafında, ideolojik ve siyasi açıdan birbirinden son derece farklı görünen, farklı tarihsel gelişimleri olan yapıların AB başlığı üzerinden birarada oldukları, aynı şeyleri söyledikleri görülüyor. Bu durum, doğal olarak, dışarıdan bakanlar için veya konuya objektif yaklaşmaya çalışanlar için ciddi bir kafa karışıklığı yaratıyor. Toplantılarımızda adet olduğu üzere, konunun tartışılabilecek yönlerine ilişkin bir çerçeve sunu ile başlayacağız. Aydın Çubukçu, daha önceki konuşmalarımızda böyle bir anahtar sunu yapabileceğini belirtmişti. Şimdi isterseniz AB'ne karşı veya yandaş olmanın ideolojik temelleri üzerine kafa karışıklığını gidermek ve tartışmayı başlatmak üzere ilk sözü kendisine verelim.

Aydın Çubukçu: Konuya girerken, önce toplumsal hareket ve politika kavramları arasındaki ilişki üzerinden bir çerçeve çizmek doğru olur diye düşündüm. Onu yapmaya çalışacağım. Önce, ideoloji kavramıyla ilgili bazı genel-teorik saptamalar sunacağım. Bir toplumsal bilinç biçimi olarak onun oluşumunun, hareketinin ve etkisinin özelliklerine ilişkin bazı karakteristikleri özetlemeye çalışacağım.

Bu sunuş boyunca ideolojiyi, belirli bir politikaya temel olan düşünsel ve moral yapı anlamında kullanacağım. Belirli bir politikayı geliştirirken, oluştururken, bunu kitlelere yayarken oluşturulan motifler, kavramlar, kullanılan belli başlı referanslar ve bütün bunların oluşturduğu düşünsel yapıyı, ideoloji olarak tanımlayacağım. İdeolojinin bir sosyal bilinç biçimi olarak, dinler, geleneksel düşünceler, töreler, ahlak, hukuk, sanat, bilim, felsefe gibi pek çok alanı kapsayan bir yapısı olduğunu görüyoruz. O kapsam benim konuşmam da kullanacağım ideoloji kavramını da tanımlayan unsurları oluşturuyor.

Her politika, kendisine özgü düşünsel bir bütünlüğe ihtiyaç duyar; ya bunu kendisi yaratır, ya da varolan herhangi bir düşünsel yapıyı kendi amacına uygun biçimlerde kullanır.

Her siyasal hareket, ya toplumda belli bir değişikliği isteyenleri, ya da belli bir değişim eğilimine ve hareketine karşı koymak isteyen toplumsal güçleri temsil etmektedir. Buna bağlı olarak, her siyasal hareketin, kendisine özgü bir düşünsel görünüşü vardır. Ama bu görünüş, ya da biçim, etkisiz bir "sonuç" olmaktan öteye geçerek, toplumsal hareketin yeniden üretilmesinde, veya sürdürülmesinde, eylemi kendisine uymaya zorlayan, kendisine uyulmasını kural olarak dayatan bir etkiye sahiptir. Şöyle de söyleyebiliriz: toplumsal hareketin yapıcısı durumunda olan ya da buna aday olan toplumsal güçler, belli bir hedefi gerçekleştirmek için, ya da zaten yapmakta oldukları işleri *genelleştirmek ve sürekli kılmak* için, ona düşünsel bir içerik kazandırmak, sonraki eylemlerini de bu düşünsel temel üzerinde yürütmek zorundadır. "Genelleştirme ve sürekli kılma", iki yolda ilerler:

** Yuvarlak Masa Toplantısı 13 Nisan 2002 tarihinde Ankara'da yapılmıştır.*

*** Toplum ve Hekim Danışma Kurulu Üyesi*

1. Söz konusu toplumsal-siyasal hareketin başlıca ilke ve hedeflerini kavramsal düzeyde genelleştirmek,

2. Hareketin ilke ve hedeflerini toplumsal bakımdan genelleştirmek.

Birinci amaca ulaşabilmek için, geleneksel bilinç biçimlerini, hukuku, ahlakı, dini, bilimi, sanatı ve felsefeyi kapsayan bir çok referans kullanılır.

İkinci amaca ulaşmak için ise, yalnızca bir yol vardır: Özelin çıkarlarını, genelin çıkarları gibi sunmak ve bunu kabul ettirmek.

Siyasal ve iktisadi programlar toplumsal çapta ve tam içerikleriyle kavranmaya çok uygun değillerdir. Bu programların genişletilmesi ve onaylatılması, bir başka deyişle halk kitleleri tarafından kabul görecek bir şekle büründürülmesi gerekir ki, bunu bir yönüyle ideoloji üstlenir. Hedefleri ve ilkeleri genelleştirebilmek için yeni kavramsal araçlar yaratır ve bunları düşünce ve duygu dünyasına sokar. Siyasal ve iktisadi programlar adına dolaşımda olan şeyler daha çok bunlardır. Bir bakıma, gerçeğin kendisinden çok, gösterilmek istenen renkler ve motifler ortada dolaşmaktadır. Ama bu motifler, politikanın kitleselleştirilmesini sağladığı için son derece vazgeçilmez bir araç oluyorlar. İdeolojinin ikinci amacı, hareketin ilke ve hedeflerini, sınırlı bir çevrenin, belli bir sınıfın, belli bir siyasi grubun çıkar ve amaçlarını, genelin çıkarları olarak kabul ettirmeye yönelik bir görünüş yaratabilmektir. Bu anlamda genelleştirme, özelin çıkarlarını, genelin çıkarları olarak göstermeye yarayacak olan araçları geliştirmek anlamına gelmektedir. Her siyasal ve toplumsal hareketin aşağı yukarı böyle bir amacı vardır. Her sınıfsal hareketin de böyle bir hedefi vardır; kendi özel çıkarlarını bütün toplumun çıkarı halinde sunmak ve bunu onaylatmak. Böyle olduğuna dair bir kabul görmek.

Kendisine özgü düşünsel bir yapıyı oluştururken de, siyasal hareket, bir yandan geçmişten yararlanır, bir yandan varolan, zaten hareket halindeki düşünce akımlarından, düşünsel etkinliklerden, alışkanlıklardan yararlanır. Burada iki yönlü bir etkileşme söz konusudur; toplumsal hareket hem bir ideolojik yapıya dayanır, hem de o düşünsel yapıya uygun olarak kendisini gerçekleştirmeye çalışırken, o düşünsel yapıyı, ideolojiyi de yeniden üretir. Başka unsurlar katar ya da bütün bunlardan tamamıyla farklı yenilikler haline çevirir. İdeolojiyi, toplumsal-siyasal hareketlerin kendisini dışarıya gösteren yüzü olarak kabul edebiliriz. İdeolojiler, hem kendine özgü hareket biçimleri dolayısıyla değişikliğe uğrayabilir, hem de politik programın içeriğinin değişmesine bağlı olarak bu değişebilir.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, karşı karşıya gelen ya da aynı amaca doğru yürüyen farklı toplumsal ve siyasal güçlerin, her iki yolu birlikte kullandıklarını ancak bunlara içerik veren başlıca temaların ve referansların değiştiğini görüyoruz.

Bu genel çerçeve içinde, AB'ne karşı olan ya da AB'ni savunan siyasal hareketlerin, konuyu kendi ideolojileriyle nasıl ilişkilendirdikleri, gerçekten ilginç bir inceleme alanı oluşturuyor. Netice itibarıyla AB, bir kurum olarak çok fazla tartışılan, ama nesnel etkileri çok fazla bilinmeyen bir kurum. Türkiye'de, daha çok ideolojik söylemler planında ele alınıp tartışılan bir konu olarak kalıyor.

AB'ni savunanlar ya da AB'ne karşı olanlar, bu iki amaca yönelik olarak değişik referanslar, değişik kavramlar, değişik renkler sunuyorlar; ama özetlediğimiz mekanizmanın yapısı değişmiyor. Birincisi, kendi kavramsal çerçevesini genel bir kavramsal çerçeve haline getirmek, düşünsel kavramsal düzeyde genelleştirmek. İkincisi de, kendi özel çıkarını genelin çıkarı halinde sunmak.

AB'ne karşı olanları başlıca ideolojik ifade biçimleri bakımından sınıflandırırsak, birkaç başlık altında toplayabileceğimizi düşünüyorum. Bunlardan birincisi; kültürel, dini, milli gerekçelerle karşı çıkmak olarak adlandırılabilir. Bir alıntı okuyacağım size, tipik olduğu için: "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kıbrıs kültürü içinde entegrasyona tabi tutularak Avrupa Birliğine bağlanması, Ege Denizi'nde Yunan istekleri doğrultusunda çözümü demektir. İstanbul'un Dünya Ortodoksluğu'nun merkezi yapılarak Yunan Megalo İdea'sının yolunun açılması, Türk azınlıkların işlenerek Türkiye'nin birkaç bölgeye ayrılması ve sosyal yapısının bozulması gibi amaçlara ulaşmak için, AB adaylığı verilmiştir" deniyor. Burada, çıkış noktası "Milli Güvenlik" kavramı olan bir yorumla karşı karşıyayız. Doğrudan doğruya, toplumsal değişimleri askeri anlamda stratejik açıdan düşünen, çok köklü, çok eski, neredeyse bu devletin hücrelerine kadar yerleşmiş endişeleri ifade eden ve bunları AB'ne karşı çıkışta argüman olarak kullanan bir yorum. Öze ilişkin herhangi bir eleştiri, bir karşı koyuş yoktur. Yani, AB'ni eğer kapitalist devletlerin koalisyonu şeklinde tanımlarsak, bundan doğacağını düşündüğümüz tehditlerin hiç birisi burada söz konusu edilmemektedir. Neye göre tanımlanmıştır AB; Türk Devletinin ve milletinin bekası karşısındaki kadim Yunan-Hıristiyan tehlikesi kavramından hareketle tanımlanmıştır. Bu tanım, aynı zamanda, Türk milletinin Müslüman bir millet olarak geldiğini, bundan sonra da Müslüman bir millet olarak kalacağını kabul eden, bunu bir varsayım olarak değil bir gerçek olarak sunan bir ölçüt koymaktadır. O düzeyden AB'ne bakılmakta ve karşı oluş da buna göre şekillenmekte. Din düşmanlığı vardır, etnik azınlık korkusu vardır ve AB, bütün bu endişelerin cisimlendiği bir tehdit odağı olarak ortaya konulmuştur. Şimdi, bu kültürel, dini gerekçeleri, Turancılık biçiminde kendisini gösteren kalıp içinde de görebiliyoruz. AB'ne karşı duran bu çevrelerde, Avrasya Birliği tezinin savunulduğunu da biliyoruz. AB'ne karşı Avrasya Birliği'nin yahut İslam Ekonomi Birliğinin savunulduğunu, İslam ortak pazarı gibi kavramların ortaya atıldığını da biliyoruz. Bunların esas olarak, AB'ni yine bir kapitalist-emperyalist birlik olarak tanımlamadan, AB ile dünya kapitalizminin küreselleşmesi arasındaki ilişkileri hiç söz konusu etmeden, farklı bir argüman geliştirmeye çalıştıklarını görüyoruz. Bunlar, genellikle emekli askerlerin, istihbarat servisinden emeklilerinin istihdam edildiği "Stratejik Araştırma Enstitüleri" tarafından ortaya atılan tezler. Bu ve bunun

benzeri temellere dayanan AB karşıtlığının, Amerikan Emperyalizminin Asya'daki siyasetlerine uygun, yedek senaryolar olarak oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Bunların gerçek bir karşı duruş olup olmadığını sınama noktası ise, AB'ni tanımlama kıstaslarında ortaya çıkacaktır. AB'ni kapitalizm ile ilişkilendirmeden, emperyalizm ile ilişkilendirmeden yapılacak tanımlar esas alınarak ortaya çıkartılan karşı duruşların, gerçek bir karşı duruş olmadığını söyleyebiliriz. Bunun şöyle bir tarafı da vardır; bu tip propaganda, temel önyargılara, çok eski zamanlardan kışkırtmalarla beslenen önyargılara, geleneksel düşünme biçimlerine, halkta oluşturulmuş önyargılara dayanmaktadır. Bu en etkili propaganda biçimlerinden biridir. Dolayısıyla burada görülmesi gereken önemli nokta, bu tür karşı çıkışlarda, nesnel gerçeklerin, halkın hayatını ilgilendiren temel sorunların düşünülmesi yerine, gerçek düşmanın yerine bir korkuluk konulduğudur. Şimdi bu korkuluk, gölge gibi terimleri bunun yanlışlığını göstermek için kullanmıyorum. Hiç alakası yok. Bu propagandanın temel amacı, AB'ne karşı olmaktan çok, doğrudan doğruya "mermer ideolojisi" dediğimiz şeyi canlı tutmak veya yaygınlaştırmak, dini önyargıları egemen kılmak ve bunun için AB'ni bir araç olarak kullanmaktır. Amaç AB'ne karşı olmak değildir burada. Bu tür karşı çıkışlarda amaç, doğrudan doğruya AB korkuluğunu kullanarak sözünü ettiğim etkileri yaygınlaştırmak, kalıcı kılmak ve canlı tutmaya çalışmaktır. Zaten bunun böyle olduğunu şuradan da anlayabiliriz: Bu propagandanın militanlığını en çok yapan, cesaret ve ısrarla AB'ne karşı olmadıklarını ama AB'ne girerken başı dik girmek istediklerini söyleyen bir partidir. Dolayısıyla, milliyetçi-ırkçı propaganda AB'ne karşı olmaktan çok, AB'ni kullanarak bu temel propaganda esaslarını dolaşımda tutmaya çalışmaktadır. Fakat bunun içten içe bağlandığı ve karşılıklı onaylandığı, karşılıklı birbirini besleyen bir başka tezahür şekli var. Ulusal güvenlik kavramının çok geniş bir konseptte kullanılmasının özel bir amacı olduğunu biliyoruz. Türkiye'deki devlet-siyaset teşkilatlanması, ulusal güvenlik kavramını ve kurum olarak da MGK'nu esas almaktadır. Milli Güvenlik kavramının kapsamı çok geniş tutulmuştur. Dış politika, iç politika, kültür, eğitim, ekonomi, her şey ama her şey "Milli Güvenlik" kavramıyla ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. MGK yasası her bir konu ile hangi kurumların, hangi bakanlıkların, hangi müsteşarlıkların ilgileneceğine dair açık işaretler vermiştir. Örnek vereyim. Kültür ve sanatla ilgili MGK politikalarını, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, TRT Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü vs. gibi kurumlara görevler veren bir yasası vardır MGK'nun. Ayrıntılar belirlenmiştir, hedefler belirlenmiştir ve devletin kültür politikalarının ne olacağına dair esaslar orada belirtilmiştir. Bunlar yalnızca kültür politikaları ile ilgili söylenmemiştir. Her konuda ayrıntılandırılmış esaslar manzumesi konulmuştur. Dolayısıyla AB meselesini MGK ideolojisi açısından ele almak demek, her şeyin birbirine bağlandığı bir manzume içersinde AB'ni değerlendirmeye çalışmak demektir. Fakat "Milli Güvenlik" kavramına hayat veren kurumların ağırlıklı olarak askeri kanallardan gelmesi, ortaya bir euro-stratejik AB kavramı çıkartmıştır. AB'ni değerlendirirken önce Türkiye'nin jeostratejik yapısı, komşuları ile ilişkileri, Türkiye'nin bir "menteşe" olarak Asya-Avrupa arasında oynadığı rolü görmekteyiz. Son günlerde okuduğum yayınlarda "Türkiye bir menteşedir" deniyor, kıtalar arasında. "Türkiye bir iç ülkedir" deniyor. Dünyada iç ülke tanımına yaklaşık olarak uygun düşen bir başka ülke olarak Almanya sayılıyor. "Yarımada olmasına rağmen" deniliyor, "Türkiye çok komşulu bir ülkedir ve tehditler bu bakımdan alabildiğine çoktur." Bölgedeki etnik, dini karmaşalıklar vs. sayılıyor ve AB ondan sonra konuşulmaya başlanıyor. Fakat netice itibariyle devletin politikalarında AB'nin artık tartışılan bir konu olmaktan çıktığını biliyoruz. Ama bu tartışmanın bir "menteşe" olan Türkiye açısından hangi açılımları getireceği üzerine nelerin tartışıldığı, henüz bizim bildiğimiz bir konu değil. Daha nelerin tartışıldığı ve hangi siyasi kayıtlarla AB üyeliğinin devlet politikası haline getirildiğini çok ayrıntıları ile bilmediğimizi düşünüyorum. Askeri jeostratejik kavramlarla AB'ne yaklaşmak ilginç sonuçlar veriyor; gene yukarıda sözünü ettiğimiz milli birlik gerekçeleriyle birleşen ve Avrasya köprüsü, Türki Cumhuriyetler olanakları vs. ile birleştirilen başka alternatif senaryoların üretilmesine de kapı açıyor. Burada da esas tartışma meselesinin yine AB'ne üyelik olup olmadığına kuşku ile bakmamıza yol açacak bazı belirtiler var. Sanki AB tartışılmıyor da bir başka büyük tartışmanın içinde bir motif olarak geçiyor izlenimini edinebiliyoruz. Büyük tartışma nedir? Bir zamanlar Demirel'in dile getirdiği çok da ciddiye almadığımız bir sloganın kullanıldığını görüyoruz. "Adriyatik'ten Çin Setti'ne kadar büyük Türk Topluluğu" hayali. Bu o kadar hayal gibi algılanmıyordu. Bir büyük hedef olarak, bir büyük amaç olarak görülüyordu. Tabii hangi nesnel, hangi temel gerçeklere dayanıyor, bunun maddi temelleri, olabilirlilikleri nedir; bunlara dair hiçbir şeyin tartışıldığını göremiyoruz. Ama bir ideal olarak ortada durması bile başlı başına bir karakteristiktir. Bunu devletin karakteristiklerinden biri olarak kabul edebiliriz.

AB'ne karşı çıkışın bir de milli burjuva diyebileceğimiz temelleri var. Bu da yine ideolojik olarak esas bakımdan dinsel ve ulusal argümanları öne çıkartan, o temalar bakımından işleyen bir karşı çıkış olarak kendisini gösteriyor. Daha çok AB'ni büyük şirketler topluluğu, büyük kapitalistler topluluğu olarak görüp kendisini de daha küçük bir kapitalist sınıfa mensup biri olarak görmenin tepkisi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Fakat burada ilginç ve iktisatçı arkadaşlardan yardım isteyebileceğimiz bir açılım söz konusu olabilir. Çok fazla elimde bilgi yok. Şöyle bir sezgim var. Yalnızca onu paylaşmak istiyorum. AB'ne, Milli Selamet Partisi döneminden beri karşı çıkan siyasal hareketlerde, çarşı esnafına dayanan, Anadolu'daki orta küçük işletmelere dayanan, o sermaye çevrelerine dayanan bir örgütlenme söz konusu idi. Geleneksel olarak bu çevreler, iktisadi bakımdan daima ithal edilmiş malın baskısını üzerlerinde hissederler. Pek uzak olmayan geçmişlerinde de nispeten üretici bir sınıfı temsil ediyorlardı. Zanaatkar özelliklerini daha çok taşıyan, mahalli ürünlerin alım satımıyla uğraşan bir esnaftan söz etmek mümkündü. Dolayısıyla 30 yıl öncesinde, bu "milli, tüccar-burjuva" karşı çıkışın aşağı

yukarı maddi bir karşılığı var. Fakat özellikle son 20 yıldır bu tabakanın çok ciddi bir biçimde tasfiye edildiğini düşünebiliriz. Daha çok ticaretle uğraşmaktadırlar ve ticaretini yaptıkları malın kaynağı üzerinde bir tartışmayı çok da gerekli görmemektedirler. Dolayısıyla meta hakkında, Avrupa'dan gelmiş, ya da burada üretilmiş ve satılmış gibi bir kaygıyı artık taşımıyorlar. Dolayısıyla dinsel siyasi partilerdeki AB'ne yaklaşımdaki değişim, büyük ölçüde bu maddi tasfiye ile ilgili görülebilir diye düşünüyorum. AB'ne karşı sloganlardan vazgeçişin temelinde esnaf ve tüccar tabakasındaki değişimin etkili olduğunu düşünebiliriz. Şimdi bu tür akımların en seçkin militanlarının bile AB'ne esasta karşı olmadıklarını söylüyor olabilmelerinin böyle bir nesnel-toplumsal temeli olabilir. Bunun yalnız esnaf düzeyinde ifade edilmesinin bazı biçimleri var ki onları önemsemek gerekiyor. Mesela son derece tipik ideolojik içerikleri olduğunu kabul edebileceğimiz kimi sloganlar var: "Avrupa zaten bizi istemiyor", "Onlar bizi almaz ki", "Sen bu kafayla nasıl girersin" gibi... Bunlar AB'ni ulaşılması gereken, ama bizim şu berbat halimizle ulaşamayacağımız bir hedef olarak yücelten sözlerdir. Bunların bu kadar yaygın olmasını, bir yandan da halkın geniş kesimlerinde yaygın bir psikolojiyi dile getirmesi bakımından önemli görüyorum. Ve bu motifi kullanarak yayılmayı mümkün gören ideolojiler için bir basamak rolü oynadığından bu ruh hali önemsenmelidir diye düşünüyorum. Avrupalılığın bir ölçü olarak yerleşmesine hizmet etmektedir. Bir hedef olarak orayı görmek ve bunu yaygınlaştırmak için bu tür sloganlar yardımcı oluyor.

Şüphesiz bir de AB'ne, işçiler ve emekçiler açısından karşı durmak söz konusu. İşçi ve emekçi sınıflar açısından farklı bir karşı durmanın bir temeli bulunmaktadır. Nesnel olarak, doğrudan doğruya işçi ve emekçilerin AB'ne üyelik koşullarında uğrayacakları kayıplar ve zararlar net olarak tarif edilmelidir. Böylece tüketici açısından, yahut töreler ahlak din vs. açısından AB'ne karşı olanlarla, işçi sınıfı açısından, emekçiler açısından, üreticiler açısından AB'ne karşı olmak bir birinden net olarak ayrılabilmeli. Ancak Türkiye'de bunun çok fazla başarılabildiğini, böyle bir ayrışmanın çok net ölçütlere kavuşturulabildiğini söylemek, algılama açısından baktığımız zaman kolay görünmüyor. Değişik sol partiler, dergiler, politik çevreler AB'ne karşı olmak noktasında netleştirilmiş gerekçeler ileri sürmekte yetersizdirler. Ortalıkta dolaşan kimi gerekçelerden toplama yapmaktan öteye geçmiyorlar ve geçmiş 30 yılda kullanılmış olan bazı ulusalcı argümanları kullanmakta çok fazla sakınca görmüyorlar. Bu büyük bir belirsizlik yaratıyor. AB'ne karşı olmanın işçi sınıfı açısından nasıl anlamlandırılacağı konusu, netleştirilmesi gereken konulardan biri olarak7 önümüzde duruyor. Her şeyden önce AB'ni tanımlarken, "tekelci kapitalistler koalisyonu" ve "küreselleşmenin belli başlı odaklarından biri" gibi argümanları kullanmak ve bunun karşısında işçi sınıfının ülke ve dünya çapındaki ilişkilerini, kazanılmış hak ve çıkarlarını temel alan bir program, bir politika geliştirmek önemini koruyan bir sorun olarak karşımızda duruyor. Örneğin AB ile birlikte, "esnek çalışma" programlarının yaygınlaştırılması, sendikasızlaştırma, işçi sınıfının her düzeydeki örgütünün, mesleki örgütlerin, odaların, birliklerin yani çalışanlara ait bütün örgütlerin, "sivil toplum örgütü" haline dönüştürülmesi ve bunun yalnızca bir ad değişikliği ile kalmayıp doğrudan doğruya örgütlenmelerin işlevsizleştirilmesine yönelik bir programı ifade ettiği üzerinde durulmalı. Bunların, işçi sınıfının örgütlülüğü ve maddi varlığı üzerinde ne gibi etkiler yaratacağı hesaplanmadan işçi sınıfı açısından bir tepki geliştirmek olanaklı değil. Sendikalardaki kafa karışıklığının, ya da sendikaların doğrudan doğruya satın alınmış, bağlanmış olmalarının da böyle bir karşı duruşun önünde engel teşkil ettiğini söyleyebiliriz. İşçiye, sendikasına "sivil toplum örgütü" denmemesi gerektiğini niye anlatamadık bir türlü? Burada düğümleniyor bütün meseleler. Oradan esnek çalışmaya, oradan sendikaların üyeleri ile bağlantısının zayıflatılmış olmasına, temsili organlar haline getirilmelerine kadar uzanan yolu görebilmeliler.

AB koşulları sınıfın toplumsal etkisini yok etmeye yönelik tuzaklar içerdiği için, oradan bir karşı duruş geliştirmek gerekiyor. Bunun yanında, işgücünün serbest dolaşımı vs. gibi anlatılması gereken sorunlar var. Bunun içinde AB'ni eleştirirken "emeğin ayrışması" gibi kavramların ortaya atılması da vardır. AB'ni biz "tekelci-emperyalist kapitalistler topluluğu" olarak tanımlayıp, bunun karşısında bir işçi sınıfı örgütlenmesi, bir örgütlenme öneremedikçe, bu gibi kavramların da çok anlamlı olmadığını düşünüyorum.

Avrupa Birliği, toplumun gündemine getirilirken, demokrasi ve insan hakları kavramları da önemli bir ideolojik argüman olmuştur. Demokrasi ve insan hakları konusunda son derece dikkat edilmesi gereken bir şey vardır. Avrupa'dan demokrasi gelebilir, gelmeyebilir tartışmasından daha önemli olan, bu toplumsal taleplere yanıtın dışardan gelebileceğinin tartışılıyor olmasıdır. Bir zamanlar uzaydan gelen insanların uygarlığımızı yarattığına ilişkin bilim kurgu romanı olarak, ya da doğrudan doğruya bilimsel araştırma kisvesinde piyasaya sürülen kitaplar vardı. Böylece, "küçük yeşil yaratıklar", insanoğlunun tarihinin, emeğin tarihinin, insanın dünyayı değiştirme çabasının karşısına çıkarılmıştı. Uzaydan gelen küçük yeşil yaratıkların uygarlık kurması ile Avrupa'dan gelenlerin Türkiye'de demokrasi kurması arasında bir paralellik vardır. Ve bu ikisi birden aynı etkiyi yapmaktadır: "Her şey dışardan gelenler tarafından yapılır ve yapması gerekenler onlardır." Asıl tehlike ve asıl kötü olan şey, demokrasi mücadelesi açısından zararlı olan etki budur. Ve bu, halka bir kez kabul ettirildikten sonra, artık kendi gücünün Avrupa olmadıkça bir işe yaramayacağına inandırıldıktan sonra, halktan demokrasi ve insan hakları konusunda herhangi bir mücadeleye girişmesini bekleme hakkını da kaybetmiş oluyoruz. Dolayısıyla Avrupa Birliği konusundaki ideolojik temalar içinde, "tabi Avrupa'dan da gelse Amerika'dan da gelse insan hakları ve demokrasiyi reddedemeyiz" diye başlayan tüm konuşmaları, halk üzerindeki etkisi bakımından, bütün bunların gelebileceğine dair bir tartışma dışında bir yerde değerlendirmek gerekir. Halkta, "Avrupa bizim insanca yaşamamız için gelen bir güçtür" yanılsamasını yarattığı

için son derece tehlikelidir. Bunun etkisini küçümsenemeyecek kadar derin olduğunu özellikle şu seçim dönemi içinde görüyoruz. Bizim açımızdan en üzüntü vereni, bazı Kürt siyasi hareketlerinin buna angaje olmasıdır. Bunu, kendi gücü ve kendi kurtuluşunu gerçekleştirme fikrine karşı geliştirilmiş bir saldırı olarak değerlendirmek gerekir. Bu platformda değerlendirildiği zaman Avrupa Birliğine karşı olmak ama onun demokrasisinden yana olmak gerektiğini savunanları, "Avrupa Birliğinin olumlu yanları var olumsuz yanları da var" şeklindeki ayrımları anlamlı bulma olanağı yok.

Alpay Azap: Bu girişten sonra sözü diğer konuşmacılara bırakmak istiyorum. Siz devam etmek ister misiniz sayın Öngen?

Tülin Öngen: Bu konuşma gerçekten çok zihin açıcı oldu. Bu yüzden kendisine özellikle teşekkür ediyorum. Aydın'ın söylediklerinden de yola çıkarak zihnimi kurcalayan bazı sorunları sizlerle paylaşmak istiyorum. Bir kere AB karşısında takınılan muhalif tutumun biçimi ve içeriği konusunda benim şahsen bazı tereddütlerim var. Örnek vermem gerekirse, AB karşısındaki tutumumuzu çoğu kez AB'nden yana olanların görüşleriyle dikotomik bir karşıtlık üzerinden formüle ediyoruz. Bu da bizi yalnız kendi tezlerimizi değil, aynı zamanda kendi kimliğimizi de öteki üzerinden tanımlamak gibi bana son derece yanlış gelen bir tutuma sürüklüyor. Bu şahsen beni rahatsız ediyor. Çünkü bu koşullarda yalnızca onların zihinsel dünyasına hapsolmakla kalmıyoruz, ayrıca karşımızdaki görüşlerle eklektik ve fragmental bir bakış açısının araçlarıyla hesaplaşmak zorunda kalıyoruz. Sonuçta AB konusu iki kutuplu bir tartışma olmaktan öteye gitmiyor. Ya tamamen taraftar olmak ya da tümüyle karşısında olmak dışında başka bir seçeneğiniz kalmıyor. Her iki tutum da bana biraz yüzeysel ve indirgemeci geliyor.

Oysa bence konu bu kadar basit değil. Çünkü AB dediğimiz olgu, tüm sosyal olgular gibi, son derece çelişik ve karmaşık süreçler içerdiği gibi pek çok karşıt dinamikler de üretiyor. Kuşkusuz böyle bir oluşumun küresel kapitalizmin gelişme trendlerince belirlenen ve bu trendlere denk düşen bir ana omurgası, temel bir çizgisi ve doğrultusu var, ayrıca etkin aktörleri de var. Ancak bu konuda da mutlak bir determinizmden söz edilebilir mi? AB'nin bugünden yarına nasıl ve hangi yönde gelişeceği veya ne gibi sonuçlar doğuracağı konusunda son sözü söyleyecek olan yine sınıflar mücadelesi olmayacak mı? Yani sonucu belirleyecek olan tek tek devletler arasındaki rekabet ile bloklar arasındaki güç çatışması ve daha önemlisi bağımlı sınıfların bu süreçteki iradesi olmayacak mı? Bu bağlamda hiçbir biçimde olmuş bitmiş bir olgu, tamamlanmış bir tarihsel süreç ile karşı karşıya değiliz.

Her şeyden önce Avrupa'nın bütünleşmesi konusunda ekonomik açıdan önemli mesafeler alındığı doğrudur, ancak siyasal ve sosyal bütünleşme açısından ortada henüz pek çok sorun mevcuttur. Sosyal ve siyasal bütünleşme sorunu, AB projesinin en büyük dileması olarak ortada duruyor. Ve ben şahsen kısa ve orta orta vadede böyle bir bütünleşmenin olası olmadığını düşünüyorum. Çünkü emeği tümüyle dıştalayan veya onu tamamen kurban konumuna indirgeyen bir sermaye projesinin, sermayenin kendi mantığı gereği de, yaşama geçme şansı yoktur, geçse de uzun ömürlü olması olası değildir. Solun ya da emekçi sınıfların, bu tamamen bir sermaye projesidir diyerek ona surat asmak veya yok saymak yerine bu oyunu bozacak biçimde mücadele etmesi ya da alternatif projelerle buna karşı çıkması daha doğru olmaz mı? Meseleye biraz da bu açıdan bakmamız yararlı olur diye düşünüyorum.

İkinci husus, bu minvaldeki tartışma bana reel olmaktan çok biraz hayali ve bu nedenle de siyasal ve ideolojik açıdan sakıncalı gözüküyor. Büyük ölçüde fiktif ve sığ bir tartışma çerçevesine hapsolup, daha hayati, örneğin toplumsal mücadele açısından daha reel sorunları ve argümanları es geçiyoruz gibi geliyor. Gerçekten de AB konusu olmasa sanki solun başka bir gündemi ve programı yokmuş gibi bir görünüm ortaya çıkıyor. Bence AB'ne dönük kapışma son kertede sermayenin ideolojik konsolidasyonuna hizmet ediyor. Solun ve sınıfın gerek politik gerekse ideolojik mücadele gündeminde yer alması gereken öteki gerçekçi ve somut siyasal argümanları veya çözüm önerilerini geri plana itiyor. Dahası toplum da bu konuda yapay ve yanlış bir kamplaşmaya sürükleniyor. Aydın'ın da değindiği gibi demokrasi mücadelesini geriye çeken, toplumsal mücadeleleri dışsal güçlerin ve aktörlerin müdahalesine bırakmayı meşrulaştıran bir atmosfer oluşuyor. Karşı taraf Avrupa'daki demokrasi meselesinin sınıflar mücadelesi meselesi olduğunu, toplumsal güç dengelerine bağlı bir sorun olduğunu tümüyle göz ardı ediyor, ama biz de bazen Avrupa Birliğine girersek ne kadar demokrat olup olmayacağız tartışmasına toplumsal ve sınıfsal perspektifi yeterince önemsemeyen birtakım argümanlarla katılmak zorunda kalıyoruz.

Biraz özeleştiri yaptıktan sonra sadede gelmek gerekirse, peki biz konuya nasıl yaklaşmalıyız? Öncelikle yöntemsel olarak AB'ni nasıl tartışmalıyız? Bu konudaki tüm argümanları bir an için bir kenara bıraksak, yani girecek miyiz girmeyecek miyiz ya da girersek ne olur tartışmasından bir adım geriye dönsek ve Avrupa'nın bütünleşmesinin şu anda içinde bulunduğu koşullar üzerinde odaklanan bir çözümleme yapsak, nasıl bir manzara ile karşılaşırız acaba? Ben, böyle bir açıdan baktığımda madalyonun öteki yüzünü de görüyorum ve bu yüzde sınıflar mücadelesine dönük önemli gedikler saptayabiliyorum. Bir kere AB projesinin çok sağlam ayaklar üzerinde oturmadığı göze çarpıyor. Unutmamalıyız ki, ister ulusal ister bölgesel bazda olsun, bir toplumsal ve siyasal oluşum pek çok sektörün birarada varlığına bağlıdır: ekonomik, siyasal ve sosyal sektörler. Avrupa Birliği projesi de böyle bir çok yönlü bütünleşmeyi öngörüyor; öyle ki bunlardan birinin eksik olması durumunda bir birlikten söz etmek imkansızlaşır. Şimdi bu sektörlerden hangisinin/hangilerinin ne ölçüde gerçekleştiğine bakalım.

AB'nin öncelikle bir ekonomik bütünleşme projesi olarak yaşama geçtiğini biliyoruz. AET ile başlayan, Gümrük Birliği ile devam eden ve Maastrich Antlaşmasının

mali bütünleşme koşulları ile doruğa çıkan bir ekonomik bütünleşme büyük ölçüde gerçekleşti. Ancak sosyal ve siyasal bütünleşmenin gerek altyapısı gerekse kurumsal çerçevesi henüz oluşmuş değil. Çünkü bir kere AB, hala devletler arasi (hükümetlerarası) bir örgüt olmaktan öteye gitmedi. Üye ülkelerin yalnızca delegelerini göndermekle yetinmeleri ve egemenlik haklarından vazgeçmemeleri kuşkusuz bunun en önemli nedenidir. Ulusal egemenlik haklari, uluslarüstü bir organa devredilmediği, özellikle üye ülkeler veto haklarını saklı tuttuğu sürece, siyasal birlik düşüncesinin romantik bir hayal olmaktan öteye gitmesi mümkün degildir.

İkincisi bazı dış etmenler de sorunun çözüme kavuşmasını güçleştirmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, ekonomik bütünleşmeden çıkarı olan ABD'nin, siyasal bütünleşme söz konusu olduğunda uzun süre Atlantik Paktı'nı zayıflatacağı endişesiyle buna karşı çıktığı bilinmektedir. Avrupa'nın bütünleşme süreci, aslında başlangıcından itibaren Amerikan hegemonyasının stratejik tercihlerine bağımlı bir çizgi izlemiştir.

Benzer biçimde sosyal bütünleşme konusunda da ciddi bir ilerleme kaydedilmiş değildir. Örneğin, 1986'da imzalanan ve 1987'de yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi uyarınca Avrupalı devletler liberalizasyon sürecine ağırlık vermiş ve bu doğrultuda üye ülkeler arasında sermaye, insan, ürün ve hizmet dolaşımı büyük ölçüde hızlanmıştır. Ancak, Tek Avrupa Senedi, sermaye lehine uygulamaları kolaylaştıran, buna karşılık çalışanların hak ve çıkarlarını gözetecek uygulamaların yaşama geçmesini güçleştiren bir hukuksal düzenleme öngördüğünden, sosyal bütünleşme fiilen olanaksız hale gelmiştir. Yine 1989'da kabul edilen Avrupa Topluluğu Temel Sosyal Şartı da, sermaye çıkarlarına öncelik vermiş, çalışanların hakları söz konusu olduğunda bunları tamamen üye ülkelerin insiyatifine bırakmıştır. Bu da, sınıf mücadelelerinin ulusal sınırlar içine hapsolmasını, dolayısıyla çalışanlar arasındaki eşitsizliğin sürmesini teşvik etmiştir. 1992'de imzalanan Maastricht Anlaşması ile de daha çok mali bütünleşme yönünde adımlar atılmıştır. Buna karşılık sosyal bütünleşmenin önkoşulu olan üye ülkelerin endüstriyel rejimleri arasındaki harmonizasyonu sağlamak üzere önerilen yöntemler (örneğin Ekonomik ve Sosyal Konsey) 'megakorporatist' bir düzenlemeye yol açmıştır. İşçi sınıfının toplumsal pazarlık gücünün zayıf olduğu yerlerde ve koşullarda bunun emek aleyhine sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Çalışanların ve sendikaların kendi içinde bölündüğü, ulusal çalışma ilişkileri rejimleri arasında büyük farklılıkların bulunduğu bölgede Avrupa'da Ekonomik ve Sosyal Konsey'in işlemesi zaten son derece güçtür.

Günümüzde sosyal bütünleşme için gereken adımlar, emperyalistler arası rekabet koşullarının gerekirlikleriyle çeliştiği için bir türlü atılamamaktadır. Üye ülkeler arasındaki ve üye ülkelerin kendi içlerindeki gelir ve işgücü farklılaşması, bunu daha da güçleştirmektedir. Verimlilik artışından çok ucuz işgücüne dayanan rekabet koşulları bu konuda bir kısır döngü yaratmakta, ayrıca ülkeler, bölgeler ve sektörler arasındaki eşitsiz gelişmeyi giderek derinleştirmektedir. Sonuçta AB içinde giderek iki kutuplu bir dünyanın ('iki katlı Avrupa') gelişmekte olduğu gözlenmektedir. Bölgesel ve sektörel dengesizlikleri gidermek ve sosyal eşitsizlikleri azaltmak için uygulamaya konan korumacı politikalar da, "ekonomik milliyetçiliği' ve korporatist sınıf politikalarını teşvik etmektedir.

Kısaca ekonomik bütünleşme ile siyasal birlik ve sosyal bütünleşme arasında var olan uyumsuzluk, bütünleşmenin ekonomik gerekirlikleri ile sosyal gerekirlikleri arasındaki uçurumu giderek genişletmektedir. Avrupalı devletlerin bu dilemayı aşma yönündeki istekleri çoğu kez sözde kalmakta ve ekonomik çıkarlar genellikle sosyal ve politik kaygıların önüne geçmektedir. Bu noktada bazı olası senaryolardan söz etmek mümkün. Birinci senaryoya göre giderek derinleşen bu dilemanın ekonomik bütünleşmeyi de olumsuz yönde etkileyeceği ve başlanılan noktaya geri dönüleceği biçimindedir. Daha iyimser gözüken, ama pek gerçekçi olmayan ikinci senaryoya göre ise, üye devletler kurulacak ortak bir hükümete egemenlik haklarını devredecekler ve bu yolla zaman içinde bu dilemayı aşabileceklerdir. Bir üçüncü senaryo da, hükümetler üstü bir siyasal güç odağı olmaksızın serbest pazarın işleyişini garanti altına alacak düzenlemeleri öngörmektedir. Örneğin, buna göre, devletler egemenlik haklarını koruyacaklar, buna karşılık haksız rekabeti önleyecek önlemler alacaklardır. Pazar güvencesini herşeyin üstünde tutan böyle bir yaklaşımın, kısa dönemde emperyalist bloğun çıkarlarıyla uyumlu olsa da uzun dönemde son derece sorunlu bir çözüm olacağı ortadadır.

Sungur Savran: Ben Avrupa Birliği'ni, tarihsel gelişme içinde, birleşmiş Kuzey Amerika sermayesine karşı parçalanmış olarak kalan ve bunun ceremesini bütün bir Yirminci Yüzyıl boyunca, çekmiş olan değişik Avrupa ulusal sermayelerinin, birleşik bir güç halinde Amerika ve daha sonra yükselen Japonya ile rekabet edebilmek için benimsediği bir strateji olarak görüyorum. Sovyetler Birliği'nin çözülüşü ile birlikte eski "sosyalist blok" diye anılan ülkelerin yarattığı tehdit de ortadan kalktıktan sonra, kapitalistler arası rekabet daha da önem kazandığı için ve bu son dönemde yaşadığımız uzun kriz içerisinde-her krizde olduğu gibi- rekabet arttığı için, Avrupa sermayelerinin birliği Amerika karşısında çok büyük önem taşıyor. Bunu saptamamız lazım.

Bunu saptadıktan sonra hemen ikinci bir saptamaya geçmemiz lazım. Rekabet sertleştikçe ulusal sermayeler, bir dizi başka yöntem de kullanmakla beraber, aynı zamanda, kendi işçi sınıflarına hücum ederek, onları gerileterek, kazanımlarını ellerinden alarak, artı değer oranını yükselterek rekabet eder. Avrupa Birliği de özellikle, Reagan Amerikası'nın ve Avrupa açısından bir istisna olarak Thatcher İngiltere'sinin başardığı, işçi sınıfının örgütlülüğünü ve sosyal hizmetler bakımından haklarını geriletmeyi başardığı dönemden sonra, bunu kıtada da başarmak için, 1992 Maastricht Antlaşmasını, 1997 Amsterdam Antlaşmasını ardı ardına geçirerek neoliberal bir gelişmeyi empoze etmeye çalışmıştır. Yani Avrupa Birliği, herşeyden önce, neoliberal dönemde tamamen sermayenin bugünkü uluslararası strateji çerçevesinde kurulmakta olan bir birliktir.

Şimdi böyle olunca hem sermayeler arasındaki günlük ilişkiler açısından, hem sınıflar arası ilişkiler açısından Avrupa Birliği'nin Avrupa işçi sınıfının aleyhine çalışmakta olduğunu da saptamış oluyoruz. Bizi böyle bir birliğe yakınlaştırmaya çalışan herkese hayır dememiz gerekiyor. Avrupa Birliği, Fransa işçi sınıfı için Fransa'dan daha mı iyidir, daha mı kötüdür? Bu tartışmaya birazdan değineceğim. Şimdilik sadece Avrupa Birliği'nin bugünkü işleyişinin, Batı Avrupa'nın çok örgütlü ve çok uzun dönemli kazanımlara sahip işçi sınıfının aleyhine çalışmakta olduğunu saptamak yeterli.

Tülin'in ortaya attığı bir dizi soru var: Bu durum sürebilir mi? Her şey çelişkisiz mi gelişiyor? Geleceği var mı? Yoksa bir hayal mi? Ben daha ziyade Avrupa burjuvazisinin yeni türden, yeni bir ulusun inşasını eski ulusların çözülmesine bağlayan bir devlet oluşturabileceği kanısındayım. Birincisi, vaktiyle devletlerin pazarları oluşturması, bugün ise daha bir üst devlet oluşmadan bir pazarın oluşuyor olması, bizi bu gelişmenin işin tabiatına aykırı olduğu sonucuna götürmez. Şundan dolayı götürmez: burada zaten burjuva ulus -devletler vardır- artık ne kadar ulusalsa- bu devletler eğer hep birlikte kendi sermayelerinin çıkarları açısından bir bütünleşme istiyorlarsa pazarın ardında bir devlet gücü var demektir. Dolayısıyla da, kurdukları Avrupa Komisyonu, bir takım işlevler gören Avrupa Bakanlar Konseyi, aslında bir yarı-devlet rolü oynuyor denebilir. Üstelik son derece anti demokratik bir devlet olduğunu, bilmiyorum uzun uzun anlatmak gerekir mi? Avrupa Komisyonu hemen hemen kimseye hesap vermiyor. Son derece anti-demokratik bir organdır. Aldığı kararlar devletler arası dengeler dolayısıyla küçük değişiklikler yapıldıktan sonra Konsey'de ve Zirvede nihai halini alır.

İkincisi, bundan çok daha önemlisi, bugün gelinen noktada yeni bir ulusal devletin çok önemli bazı özellikleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ulusal para, devletin ekonomideki temel yüzüdür. AB'nin Avro (Euro) ile birlikte artık bir "ulusal para"sı var. Henüz dünya parası haline gelerek doların rakibi olamadı, ama 12 ülkeyi içine alan, sadece bir ticaret birliği, bir ortak pazar değil, aynı zamanda sermaye ve işgücünün serbest dolaşımına dayanan Avrupa Birliği'nin nihayet bir parasal birlik haline gelmesine yol açan bir şeydir.

Ulusal devletleri tanımlayan ikinci bir şey daha vardır. Ekonomik alanın dışında bir şeyi konuşuyorum. Bu da ordudur. Avrupa'nın geniş bir ordusu yok. Bu doğru. Ama 1999'da Kosova savaşının arkasından gelen Köln Zirvesi'nde bir ordu kurulmasına karar verildiği, bu ordunun Amerika ile büyük sorunlar oluşturduğu, Amerika'nın Türkiye'deki büyük müteffikinin bu ordunun önüne geçmek için çaba gösterdiği konuşulmuştur. Demek ki 2002 yılına geldiğimizde ulusal devletin bir başka özelliği olan ordu da değişmeye başladı.

Bunun da ötesinde üçüncüsü, Avrupa Birliği bir federasyon olarak mı, bir konfederasyon olarak mı, nasıl bir rejimle yönetilsin diye tartışılmaya başladı. Ortaya atılan federasyon fikrinin arkasından Fransızların buna karşı çıkması daha gevşek bir şey istemeleri vs. Ama Avrupa bir siyasal birliği hazırlıyor. Şimdi çalışmakta olan ve bir bakıma Avrupa Anayasası hazırlığı içinde olan Konvansiyon da aslında bu yönde çaba gösteriyor. Ulus-devlet egemenliği meselesi, Nice'de alınan nitelikli çoğunluk kararı ile, bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Eskiden AB'nin bütün devletlerarası kurumlarında oybirliği gerekiyordu. Şimdi nitelikli çoğunluk yeterli hale gelmeye başladı.

Dolayısıyla şuna geliyorum. Yeni bir ekonomik krizin bir depresyonun eşiğinde olabiliriz şu anda. Veya savaş durumlarında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin çıkarları farklı olduğu için Avrupa bu yüzden dağılabilir. Sorunum bu değil. Sorunum; böyle krizler olmadığı takdirde çok genel bir çıkarlar dizisi Avrupa Birliği'ni dayattığına göre, Avrupa Birliği'nde bu işlerin aşılıp bir üst ulus ortaya çıkması. Bence Avrupa bir "proto-devlet"tir şu anda. Yani bir ön devlettir. Türkiye'deki ne kadar ön devletse, K.Irak'ta, Avrupa Birliği de o derece bir ön devlettir. Benim kişisel kanım bu.

İşçi sınıfının konumuna da çok kısaca değindim. Bütünleşmeye işçi sınıfı açısından nasıl yaklaşılması meselesine gelelim. Halen Avrupa Birliği içinde bulunan ülkelerin işçi sınıflarının Avrupa Birliği meselesine Fransa ve İtalya'nın nasıl yaklaşması gerektiğine geleceğim. Çünkü Avrupa Birliği'ne doğal olarak enternasyonalist bir temelde bir formülle yaklaşmak gerekir. Buna sonra değineceğim.

Önce Türkiye'deki tartışmayı bir özetleyelim. Deniyor ki, Türkiye'de bir Avrupa Birliği savunucuları var, bir de buna karşı olan fakat çok belli edemeyenler var. "Biz de Avrupa'ya taraftarız ama onurlu bir yol bulunmalı" diyorlar. İlk cephede, savunanlar cephesinde, kimin olduğu çok açık: Türkiye'de Batıcı bir iç burjuvazi var. Geçmişten beri herşeyini Avrupa ile bütünleşmeye bağlamış. Gelişmesinin her yönünü bağlamış. Onların taraftar olduğu açık. Onların yandaşı bir dizi ideolojik akımın, onların desteklediği politik partilerin vs. taraftar olduğu açık. Burada tartışma yok. Sorun öbür tarafta kimin olup olmadığı. Öbür tarafta deniyor ki, TSK var, MHP var. Zaman zaman da İslamcı partilerden söz ediliyor. Ama herkes bilincindedir ki şu anda İslamcı partiler en azından taktik nedenlerle Avrupa Birliği'ne destek verdikleri için, esas olarak bu iki büyük güçten bahsediliyor.

Bu iki kampa solda da bazı güçlerin denk düştüğü söyleniyor. Solda da, bir yanda demokrasi taraftarı, sözde enternasyonalizm taraftarı, Türkiye'nin kendi içine kapanmasına karşı olan, dünya ile kucaklaşmaya hazır bir akım var. Bir de milliyetçi bir sol var Avrupa Birliği'ne karşı. Tam bir izdüşüm söz konusu. Bu ikilik, ne burjuvazinin hakim sınıfları safları için, ne de sol için doğru değil. İkiden fazla pozisyon var. Ve bu ikilik bence gerçekte işçi sınıfının, emekçilerin, çalışanların, demokratik kitle örgütlerinin, sendikaların mücadelesi açısından çok önemli bir ideolojik tuzak yaratıyor. Bunu kırmamız gerekiyor. Anlatayım neden bu böyle.

İşin göze hemen görünür olmayan yanları var. Birincisi, AB karşıtı olduğu söylenen burjuva kampı. MHP'yi tartışmaya ben açığım. Benim için de soru işareti. Özellikle hükümet döneminde MHP'nin davranışı.. İslamcı partileri zaten biraz önce konuştuk. Ben, TSK'nin Avrupa Birliği'ne karşı olduğu iddiasının son derece yanlış bir iddia olduğu kanısındayım. Bunu çok dikkatli tartışalım. Tarihsel olarak incelediğimizde, TSK, yeni doğmakta olan Avrupa Birliği'ne ilk yönelen güçtür. Amacı, Yunanistan'la rekabette stratejik olarak geriye düşmemektir. 1957 Roma Antlaşması'na 1958'de Yunanistan başvurunca 1959'da Türkiye de başvurdu. Bu Türkiye'de ithal ikameci diye bilinen iç pazara dönük sermaye birikiminin sürdüğü dönemdir, yani kabaca yaklaşık 1980'e kadar. Türkiye burjuvazisi esas olarak ihracata dönük, dünya pazarı ile tam olarak bütünleşmeye yönelik bir sermaye birikimi stratejisi izlemediği için, 80'e kadar Türkiye'nin silahlı kuvvetleri Avrupa meselesini sermayeden daha fazla vurgulamıştır. Bugün de çok açık bir şekilde söylüyorlar. Türkiye'nin, Kemalizmden yani Atatürk'ten bu yana gelen tarihsel stratejik yönelişinin bir parçasıdır. Türkiye ordusunun Avrupa Birliği'ne karşı olduğunu söyleyenlerin gizli anayasa diye anılan 1997 Kasım belgesini de açıklaması gerekiyor. O belgede Avrupa bir ulusal güvenliğin bir gereği olarak konmuştur. Koskoca ulusal güvenlik belgesinde şaka mı yapıyorlar?

Bana kalırsa sorun başka arkadaşlar: Türkiye'de burjuvazi, ekonomik çıkarları açısından, kendi tarihsel sermaye birikimi açısından, Batı Avrupa ile bütünleşmeyi son derece olumlu bir gelişme kanalı olarak görüyor. Ama Türkiye bir burjuva devleti ve ulusal devlet olarak aynı zamanda bazı ulusal güvenlik meselelerini göz önüne almak zorunda. Türkiye hakim sınıflarının ekonomik çıkarları ile güvenlik çıkarları arasında şu an bir çelişki vardır. Mesele sadece TSK'nin ideolojisi değil. Çıkar meseleleri, maddi meseleler var işin arkasında. Nesnel bir çelişki var ekonomi ile politika arasında.

Hepimiz biliyoruz Avrupa Birliği'nin ikircikli bir tavrı var Türkiye'ye karşı. Ben şu veya bu yönde, "alacaktır" veya "almayacaktır" iddialarını doğru bulmuyorum. Çünkü Avrupa içinde çok çeşitli güçler mücadele ediyor. Almanya istemeyebilir, Fransa isteyebilir. Sosyal Demokratlar ister, muhafazakarlar istemeyebilir. Şimdi, eğer Türkiye, Avrupa daha içine alınmadan veya bu kesin hale gelmeden önce, birincisi, Kürt meselesinde çok ciddi tavizler verirse, ikincisi, Kıbrıs meselesinde çok ciddi tavizler verirse, üçüncüsü, Ege meselesinde aynı şey olursa, dördüncüsü, Avrupa ordusu konusunda geri adım atarsa, siz Genel Kurmay'ın yerine kendinizi koyun ve düşünün: "Ben bütün bunları Avrupa Birliği üyesi olmak için yaptım, yarın beni almadılar, şu oldu bu oldu, koptu ilişkiler, Yunanistan'a karşı ve genel olarak Avrupa'ya karşı ne durumda kalırım" diye düşünür mü, düşünmez mi? Onlar gibi düşündüğünüz zaman bunu görmemeniz mümkün değil. Asker olarak düşünmekten söz ediyoruz, Kemalist olarak düşünmekten değil. Sonuç olarak ulusal devletler mantığını unutmamak lazım.

Böylelikle, sorunun bir zamanlama sorunu olduğunu görebiliriz; bugün müzakere tarihi alma telaşı, Anayasa değişikliği yapılması, orta vadeli bir sürü reformu da işin içine katıp Ağustos'ta bütün bu Avrupa Birliği reformlarını çıkarma telaşının nedeni de Kıbrıs meselesinin gelmesi. Kesin olarak üye olacak Kıbrıs, bunun karşısında tarih alabilmektir telaşın nedeni. Kıbrıs ancak o koşulda "verilebilir" diye düşündüğü için. Şimdi işin birinci yanı bu demek ki.

Bu ikilik bir yerde parçalanıyor. Cumhuriyet gazetesine bakın, dikkatle okuyunca kimi yerde dil tamamen Avrupa Birlikçidir, kimi yerde birdenbire "onurumuzla" diye MHP'nin diline yakın bir dille bitirir. Ama MHP'yle ayrı yerdedir. Cumhuriyet gazetesi ve İşçi Partisi aynı yerde değillerdir. İşçi partisinin tarzı farklıdır Cumhuriyet gazetesinin farklıdır. İkilik bu anlamda yok.

İkincisi, öteki kampa gelecek olursak, bütün Avrupa Birliği taraftarı burjuva güçlerin, hakim sınıf sözcülerinin, demokrasi yanlısı olduğunu düşünmek büyük bir yanılsamadır. Ertuğrul Özkök, Doğan Grubu gazeteleri vesaire göz önüne alındığında (ki en önemli sözcülerden bir bölümü buradadır ve bunların siyasi ittifakları da vardır), size çok basit bir örnek vereyim: Avrupa Birliği'ne en yakın partilerden biri, "troyka"nın partisi, Cem-Derviş-Özkan partisi ortaya çıkarken Ertuğrul Özkök'ü okudunuz mu bilmiyorum, Ertuğrul Özkök sonuna kadar Avrupa Birlikçidir ama o partiye Mehmet Ağar'ın da girmesi gerektiğini yazmıştır! Bu, Türkiye burjuvazisi içinde karmakarışık bir dizi eğilimlerin bir küçük örneğidir. Çok örnek sayabilirim zamanınızı almak istemiyorum.

Ama üçüncüsü ve en önemlisi solda ne olduğudur. Solda gerçekten Avrupa Birliği'nin taraftarı olan ama bunu bir ölçüde gizlemeye çalışan güçler vardır. Sol liberalizm olarak alabileceğimiz güçlerdir bunlar ve mesele Avrupa Birliği ile sınırlı bir mesele değildir. Mesele çok daha geniş bir meseledir. Aydın bir ara başka bir yönden buna değindi çok daha geniş bir meselenin odak noktasına yerleşen bir konu olmaktadır Avrupa Birliği. Mesele şudur: küreselleşmenin gelişmesiyle birlikte bizim gibi ülkelere demokrasi, refah ve işçi hakları geleceğine dair bir genel inanışın bir uzantısı olarak, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye küreselleşmenin gelmesinin yolu olduğu inancıyla pekişen bir inançla, Avrupa Birliği'ni desteklemektir. Demokrasi de oradan gelecektir, işçi hakları da oradan gelecektir, tabii ki İspanya da olduğu gibi mesela Türkiye de zenginleşecektir. Dolayısıyla işçilerin durumu da daha iyi olacaktır vesaire vesaire. Şimdi aslında bütün bir 25 yılın ideolojik gelişiminden bahsediyoruz. İdeoloji konuşuyorsak. Thatcher İngiltere'de ortaya çıkar çıkmaz İngiliz Komünist Partisi'nin bir kanadı, "Yeni Zamanlar" adı altında, neredeyse Thatchercı bir sol retorik benimsemişti, hatırlayan arkadaşlar vardır. O zamandan bu yana Dünyada ve Türkiye'de sol liberalizm gelişmiştir ve Avrupa Birlikçilik bu yüzden de paralel bir yaklaşım olabilir. Sendikaların yönetici kadrolarına, hatta işçilerin bir çoğuna doğru etkileyici bir şekilde genişlemiştir.

Öbür tarafta da Türkiye Solu'nun bir bölümünün esas olarak 1923'de kurulan cumhuriyeti bir numaralı kazanım haline getiren, bunun ötesine gitmek yerine sürekli olarak ona saldırılara karşı çıkmakla yetinen, bütün perspektifini milli sorunlarla sınırlayan bir yaklaşım içinde olduğunu uzun zamandır biliyoruz. Avrupa Birliği meselesi bununla birlikte giriyor işin içine. Kürt sorunu diye bir şey var ve Avrupa Birliği meselesiyle birlikte Kürt sorununa yaklaşımda da bu kanat sözde "milli çıkarlar"ın savunucusu haline gelmiştir ve yavaş yavaş, adım adım, bir bakıma şöyle söylenebilir, Kürt hareketine neredeyse düşman olmuştur zaman içinde. Yani Kürtlerin hakları verildikçe bu "sol" rahatsız olmaktadır. Herhangi bir hak söz konusu olduğu zaman.

Biraz önce bir metin okudu Aydın, en başta bir alıntı yaptı ve o alıntı çok açıkça soldan gelen bazı eleştirilerin de özeti sayılır. Türk-İş'e bile böyle bir rapor yazdırılmıştır. Şimdiden Aydın'la küçük bir farkımız var diyeyim: Türkiye'de işçi sınıfı açısından, çalışanlar açısından Avrupa Birliği'ne karşı olmakla, milliyetçi gerekçelerle karşı olmak arasında yeterince ayrım olup olmadığı meselesinde. O sözü edilen karşı çıkışlar genel olarak "milli çıkarlar" üzerinedir. Aydın'ı tekrarlamayacağım: bölünme meseleleridir, egemenlik meseleleridir, azınlık meseleleridir, Yunanistan'la karşılıklı dengeler meseleleridir, hep onlar öne çıkarılmaktadır. Buna karşılık, Türkiye'nin işçi sınıfının, diğer emekçilerin, çalışanların çıkarları üzerinden Avrupa Birliği'ne karşı çıkanlar, esas olarak sınıf çıkarlarını öne almaktadır.

Şimdi burada Aydın'ın konuşmasının çok olumlu bulduğum bir boyutunu vurgulayarak konuşmamı bitirmek istiyorum. Başka bir evrenden gelip dünyada uygarlık yaratan varlıklar gibi, Avrupa Birliği'yle demokrasinin falan getirilmesi meselesi. Ben eskiden beri kullandığım bir deyimi zaten kullanacaktım bugün. Aydın'a ek yapıyorum. "Ezilenlerin afyonu"dur AB. Bakın çok uç bir şey söyleyeceğim, itiraz etmek isteyen olabilir buna Türkiye solunda. Son yıllarda işçi eylemlerinde görülen düşüşün temel nedenlerinden biri Avrupa Birliği hayalidir. Gerçekten emekçi sınıfları masseden bir nitelik kazanmıştır.

Nihayet, solda yukarıda söz ettiğim üçüncü odak. Burada yaklaşım Türkiye devletinin çıkarları değildir, ulusal devletin çıkarları değildir. Yaklaşım, emperyalizmin karşısında enternasyonalist çıkarlardır. Yani değişik uluslardan işçilerin birlikte kurtulmalarıdır. Mesele gene bir afyon meselesi haline geliyor. "Avrupa Birliği içinde Fransa mı, Avrupa mı?" diye sormuştuk. Avrupa Birliği eğer sermayenin inşa ettiği yeni bir devletse, hele hele emperyalist bir süper odaksa, Avrupa işçi sınıfının görevi bu emperyalist odağın yerine, enternasyonalist tarzda yeni bir devlet kurmaktır. "Emperyalist Fransa mı, emperyalist AB mi?" sorusunun ötesine geçerek, sosyalist bir Avrupa.

"Emeğin Avrupası" çizgisinin esas yanlışı, emperyalist bir burjuva devletinin küçük reformlarının emeğin Avrupası olarak lanse edilmiş olmasıdır. Nasıl ki burjuvazinin iktidarı sürdüğü ölçüde ulusal ölçekte işçi sınıfı ve müttefikleri iktidara geçmedikçe, planlı kamu mülkiyetine dayanan ve esas olarak emekçilerin çıkarına dayalı olan bir ekonomi ve sosyal hayat kurulamaz, Avrupa Birliği de varlığını sürdürdükçe "Emeğin Avrupası" kurulamaz.

Bu, halen AB üyesi olan ülkelerde işçi sınıfının önündeki göreve ilişkin tartışma. Türkiye açısından bunun karşılığı farklıdır çünkü biz halen Avrupa Birliği üyesi değiliz. Eğer Avrupa Birliği üyesi olsak aynen onların durumunda oluruz. Ama bugün Türkiye için tartışılacak sorun afyon sorunudur. Yoksa biz Avrupa Birliği'ne girince felaket olacak mahvolacağız, girmezsek başımız göğe erecek dersek gerçekten tuhaf olur. Öyle de, böyle de sakıncalar ve avantajlar vardır, ama oraya girerken tamamen her şeyimizi teslim edersek, Aydın'ın söylediğini onun için bu kadar önemsedim, o zaman gerçekten kaybederiz. İşçi sınıfı ve çalışanlar teslim alınmış olarak girilirse, örgütlülüğümüzü yitirmiş olacağımızdan gerçekten kaybetmiş oluruz.

Alpay Azap: İzin verirseniz bir soruyla birlikte sözü sayın Cem Somel'e bırakacağım. Acaba Avrupa Birliği ekonomik anlamda ne kadar bir birliktir ve Türkiye'de çok üzerinde durulduğu, propagandasının yapıldığı şekilde gerçekten Avrupa Birliği'ne girmekte Türkiye'nin birtakım ekonomik kazançları olacak mıdır? Size daha önceki konuşmalarda da bir takım atıflar var, iktisatçı olarak bu çerçevede görüşünüzü alabilir miyiz?

Cem Somel: İktisatçı olarak Avrupa Birliğiyle ilişkilerimiz konusunda herkesin aklından geçen bütün soruları doyurabilecek kadar bir şey söyleyebileceğimi sanmıyorum. Elbette ki söyleyeceğim sözler iktisatçının bakış açısıyla söylenmiş sözler olacaktır, başka bir bakış açısından konuyu değerlendirmem zor. Soruya da biraz sonra değineceğim fakat esas olarak Avrupa Birliği'nin, Türkiye halkına bir modernleşme projesi olarak sunulduğunu tespit etmemiz lazım. Yani propagandada, Avrupa Birliğine katılmakla, televizyonlarda sinemalarda gördüğümüz gelişmiş ülke yapısının, dünya kapitalist sisteminin merkezindeki toplumsal ve iktisadî yapının Türkiye'de gerçekleşeceği telkin edilmektedir ve sanki seçenekler, "katılıp biz de kapitalist dünya sisteminin bir merkez ülkesi olalım mı, katılmayıp bir çevre ülkesi olarak kalalım mı?" imiş gibi sunulmaktadır. Oysa biraz tarihe bakmak, Avrupa devletlerinin tarihine, dünya tarihine bakmak, bir merkez ülkesiyle bir çevre ülkesinin çok yakın siyasî ve iktisadî ilişkiler içine girmesinin çevre ülkeyi merkez ülkeye dönüştürmediğini, az gelişmiş bir ülkeyi gelişmiş bir ülkeye dönüştürmediğini gösterir. Kendi tarihimiz de bunu gösteriyor. On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devletinin çöküş tarihi, merkez ülke ekonomileri ile ilişkilerin az gelişmiş çevre ekonomisini nasıl tahrip ettiğini ve toplumsal çöküntüye götürdüğünü anlatır.

Başka bir açıdan bakarsak Avrupa Birliği'nin merkezini oluşturan İngiltere'nin, Belçika'nın, Fransa'nın, Almanya'nın on dokuzuncu yüzyıldaki politikaları, çok

değil üç dört nesil önce Avrupalıların çevre ülkelere, yani kendilerine göre nispeten geri kalmış toplumlara ne gözle baktıklarını ve neleri reva gördüklerini bizlere gösterir. Şimdi sanki bütün bu sömürgecilik tarihi gerçek değilmiş gibi, Avrupa Birliği ülkeleri toplumları aydınlatıcı, kurtarıcı, medeniyet getiren toplumlar olarak sunuluyor, karşımıza çıkarılıyor. Nitekim on dokuzuncu yüzyılda bunlar sömürgeci politikalar uygularken de geri toplumlara medeniyet götürdüklerini iddia ediyorlardı. Sömürgeci siyasetlerini böyle gerekçelendiriyorlardı. Almanya'nın bundan iki üç nesil önce insanları ırklarından veya siyasî görüşlerinden ötürü fırında öldürdüklerini, bunu resmi bir politika halinde uyguladıklarını da çok kolay unutuyoruz.

Bu hafıza kaybı Türkiye'de çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkıyor. Şimdilerde seçimlere katılan siyasi partilerden birisinin başkanı olan İsmail Cem'in bundan otuz sene önce yazdığı, yanlış hatırlamıyorsam 1971 yılında basılmış "Türkiye'nin Geri Kalmışlığının Tarihi" isimli kitapta, Avrupa ülkeleri ile Osmanlı Devletinin on dokuzuncu yüzyıldaki ilişkilerinin Osmanlı Devletinin gelişmesini nasıl köstekleyiğini anlatmaktadır. Kitapta vurgulanan ana fikir, Osmanlı Devleti'nin işbirlikçi hakim sınıfı ile Avrupa Devletlerinin elbirliği ile Anadolu'nun kaynaklarını çökerttiği ve bitirdiğidir. Bunu yazan kişinin otuz sene sonra Türkiye'yi o Avrupa devletlerinin yarı sömürgesi durumuna sokan ve sokacak olan ilişkiler geliştirmeye çalışması, Türkiye'deki egemen sınıfın karakter değişimini ele vermektedir. Bu karakter değişimi kendiliğinden olmayıp, dünyadaki bazı gelişmelerin sonucudur. İki kutuplu dünyadan tek kutuplu dünyaya geçiş dolayısıyla çevre ülkelerde egemen sınıflar millî burjuvalık iddialarından vazgeçip, kendi egemenliklerinin dayanağını, iktidarlarının devamını gelişmiş ülkelerin sermayedar sınıfları ile ittifakta görmeğe başladılar. Türkiye'de hakim sınıf, sınıfsal iktidarının devamında özellikle Avrupa Birliği ile siyasî bütünleşmeyi önemli görmektedir. Türkiye ekonomisinin kaymağını alan büyük sermayedar sınıf, bağımlı kapitalist ekonominin devamında Avrupa Birliği ile yakın siyasî ilişkileri bir teminat olarak görmektedir. Tahminim şudur ki Türkiye'de büyük sermayedar sınıfla emekçi halk arasındaki ilişkilerde ciddî bir gerilme olur ise Türkiye'deki bağımlı kapitalizmi kurtarmada Avrupa Birliğinin rol oynaması beklenmektedir.

Türkiye'de Avrupa Birliği'ne tam üyelik için baskı yapan bir de "solcu" aydın grup var. Avrupa Birliği'nin, Türkiye'de orduya ve diğer yönetici zümreye yapacağı baskıdan yararlanmak istiyorlar. -Avrupa Birliği'ne girmeye çalışalım. Avrupa Birliği Türkiye'deki siyasetçilere baskı yapar. Dolayısıyla Türkiye'de demokratik haklar genişler, diyorlar. Bunların bir kısmı antiemperyalistlik iddiasını da terk etmiyor. IMF'ye hayır ama Avrupa Birliği'ne de karşı çıkmayalım, diyorlar. Buna ilaveten, iktidarların AB siyasetini destekleyenler arasında bir de sendikacılar var. Bir kısım sendikacılar, Avrupa Birliği'ne girilirse Türkiye'de sendikal hakların genişleyeceğini sanıyorlar. Avrupa ülkelerinde işçilerin İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki iki kutuplu dünya ortamında gerçekleştirdikleri sendikal kazanımlarını, sosyal devlet kazanımlarını azar azar yitirmekte olduğunu görmezden geliyorlar.

Ben TSK'nin Avrupa Birliği'ne ilke olarak karşı olduğunu sanmıyorum. Eğer öyle olsaydı o zaman gümrük birliği anlaşmasına imza atılırken muhalefetlerini belirtirlerdi. TSK Türkiye'de görüş belirtmek istediği zaman tereddüt etmemektedir ve Türkiye kamu oyu da, hakim sınıfların medyası da TSK'nın siyasî görüş belirtmesini gayet olağan karşılamaktadır. Dolayısıyla eğer TSK'nın Avrupa Birliği'ne gerçekten ilke olarak bir karşı çıkışı olsaydı bunu ifade ederdi. Bilakis çok üzerinde durulmayan bazı belgelerde kaydedildiği gibi AB ilişkileri Türkiye'nin savunmasının temel bir ilkesi olarak görülüyor. Bu da Türkiye'de hakim sınıfın dünya görüşünün ve kendi açısından sınıfsal iktidar dayanaklarının değişmesinin bir yansıması olarak görmek gerek.

O zaman şu soruyu sormak lazım; Türkiye'de Avrupa Birliği'ne karşı çıkmanın gerekçeleri neler olabilir? Bir açıdan baktığımızda Türkiye zaten iktisat alanında vereceği tavizi vermiş. Zaten Avrupa Birliği'nin Türkiye'den iktisadî alandaki talepleriyle uluslararası finans kuruluşlarının talepleri bizden örtüşüyor. Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ilişkin hazırladığı değerlendirme raporlarında Türkiye'nin İMF'nin tavsiyelerine uyup uymadığı inceleniyor ve o bir başarı göstergesi olarak açıkça zikrediliyor. Dolayısıyla İMF'ye karşı olup da Avrupa Birliği'nden yana olmak söz konusu olamaz.

Bir açıdan bakıldığında şöyle düşünülebilir: zaten Gümrük Birliğine girmişiz, Avrupa Birliği devletleri ile Türkiye arasında mal ve sermaye hareketleri serbestleştirilmiş vaziyette, Türkiye üçüncü ülkelere karşı gümrük politikasını Avrupa Birliği'ne terk etmiş ve teslim etmiş durumda, o zaman bundan sonraki aşama olsa olsa Avrupa Birliği'nin karar organlarına katılmak olabilir. Madem tavizler verilmiş, Avrupa Birliğine karşı çıkmak o yönetim organlarına katılmaya karşı çıkmak gibi görülemez mi? şeklinde bir tereddüt oluşabilir. Oysa Türkiye'nin iktisat alanında verebileceği tavizler tükenmiş değildir. Her verilen taviz, yabancı sermayeye verilen tavizler, hizmet alanında Avrupa Birliği sermayesine verilen tavizler emekçileri daha da yoksullaştıracaktır. Tavizler Türkiye halkının alın terinin, göz nurunun ve tabiî kaynaklarının dışarıya daha ucuza transfer edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Avrupa Birliğine tam üyelik için yani karar organlarına katılmak için Türkiye'nin hakim güçleri baskı yaptıkça, bunun karşılığında Avrupa Birliği'ne sürekli olarak emekçilere yansıyan tavizler veriyorlar.

Tereddüte karşı ikinci mülahaza, Sungur arkadaşımın özellikle vurguladığı ideolojik meseledir. Avrupa Birliği'ni Türkiye halkının yoksulluktan ve baskıcı devletten kurtuluşunun aracı olarak göstermek halkı bir anlamda "uyutmağa" yaramaktadır.

Bunun ötesinde (Sungur arkadaşımdan biraz farklı bir noktada) ben Türkiye'de iktidarların Avrupa Birliği'ne tam üyelik gayretiyle verdiği veya vereceği bazı siyasi

tavizlerin jeostratejik sonuçlarının Türkiye emekçi halkını ilgilendirdiği kanısındayım. Çünkü dünyada yeni bir düzen kurulacaksa, Türkiye halkı da içinde bulunduğu cendereden kurtulacak ise bunun bir halk iktidarı kurulması ile başlayacağını düşünüyorum ve bu halk iktidarı da çeşitli alanlarda Batı ile, yani emperyalist dünya ile sürtüşmeye girdiğinde, bu jeostratejik sorunların halk iktidarına problemler çıkarabileceğini düşünüyorum. Kıbrıs'ı bir kenara koyalım, Ermeni meselesine bakalım. Türkiye'nin ve Ermenistan'ın dışında Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletlerinde epey bir Ermeni nüfusu var. Bunların bir kısmı Türkiye'den göçmüş, tehcire uğramışların torunları. Osmanlı devletinin 1915'de çok büyük bir haksızlık yapmış olduğunu bulundukları devletlere telkin ediyorlar ve birçok ülkede Türkiye'nin 1915'te soykırım yaptığına dair resmi siyasî kararlar çıktı. Bu devletler bu kararlarını gerektiği zaman Türkiye'ye baskı yapmak ve Türkiye'den bir takım tavizler koparmak için şimdilik bir kenara koyuyorlar. Bundan tabiî ki şimdiki egemen güçler de rahatsız oluyor ama Avrupa Birliğine üye olmak hayali uğruna sineye çekiyorlar. Bu kararlar yarın kurulacak bir halk iktidarına karşı kullanılabilir. Bu söylediğimden tehciri gizlemek gerektiği anlamı çıkarılmamalı. Amaç geçmişi gizlemek değil. Bu konunun üzerine gitmek, Anadolu'da yaşayan halkın bir vicdan muhasebesi yapması, kendi tarihini incelemesi, bu gibi şeylerin bir daha tekerrür etmemesi için bunların üzerine gitmesi lazım. Ama Türkiye'de hakim sınıfın Avrupa Birliği'ne tam üyelik uğruna verdiği bir takım tavizlerin ileride Türkiye emekçi halkının başına bela olacağından endişe ediyorum. Türkiye'de emekten yana olduğunu iddia eden insanların sırf demokratik haklar sağlayacağını umut ederek hakim sınıfın Avrupa Birliğinde tam üyelik çabalarını desteklemesi son derece basiretsiz bir davranış. Benden önceki konuşmacılar konunun en önemli unsurlarına değindiği için benim söyleyeceklerim bu kadar.

Alpay Azap: Teşekkür ederiz. Buyurun Sayın Akkaya.

Yüksel Akkaya: Bu toplantıyı düzenleyenlere öncelikle teşekkür ediyorum. Anlamlı bir konuşma sırası oldu diye düşünüyorum. Genelden özele inmeye başladık. Ben biraz Avrupa Birliği'nin sosyal boyutu ve sınıf üzerindeki etkileri üzerinde durmaya çalışacağım. Biraz bunları ayrıntılandırmaya çalışacağım.

Konuşmaları dinledikçe bende bir çağrışım oluştu. Siyasi tarih açısından şöyle bir geriye gittiğimde sıkça örnek verdiğim bir olguyu hatırladım. Bismarck, Büyük Almanya'yı oluşturmaya çalıştığında işçi sınıfını düzenle bütünleştirmek için bir "rüşvet" teklifinde bulunuyor. Bu rüşvet sosyal güvenlik alanında arka arkaya çıkan sigortalar, prim sistemine de dayansa işsizlik sigortası, hastalık sigortası, analık sigortası türünden. Ve bu rüşvet, işçi sınıfını hızla düzenle bütünleştiriyor. Bu dönemde Lassalcılar da yardımcı oluyor; sosyalist olsalar da bunlar, Bismarck'a akıl veriyorlar. Şimdi dönüp baktığımızda Avrupa Birliği'ne benzer bir oluşumu "Emeğin Avrupası" derken Türkiye'de Lassalcıların izlerini bulmak mümkün belki. Dönemler karşılaştırıldığında ilginç bir şey ortaya çıkıyor. Fakat Bismarck Almanyası'nda işçi sınıfı etkisizleştiriliyor. Bu sosyal güvenlik hakları verilerek. Bu hakların verilişinden sonra başkaldırıların azaldığı, sosyalist hareket ile bütünleşmeden hızla geriye çekildiği görülüyor. Avrupa Birliği tartışmalarında da Türkiye'de benzer bir şeyi görüyoruz. Sınıfsal bakıştan kopuş, sosyalist hareketten kaçış, düzenle daha bir bütünleşme gibi çarpıcı kaba bir benzetme mümkün. Şimdi Avrupa Birliği belli bir dönemden sonra, yani sivil toplumdan başlayıp Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kadar, son Avrupa Birliği sürecine kadar, sürekli olarak başta ekonomik bütünleşmeyi ön planda tuttu. Fakat belli bir noktadan sonra bu tıkandı. Bunun tek başına yetmediğini, sosyal açıdan da bir takım düzenlemelerle bütünleştirmek gerektiğini fark ettiler. Ne kadar ekonomik bütünleşme açısından kararlar alınırsa alınsın bir yerlerde eksiklik kalıyordu. Belli ülkeler açısından baktığınızda haksız rekabet söz konusuydu. O zaman sosyal açıdan bir takım normların bir standarda kavuşturulması gerekiyordu. En azından çalışma sürelerinden, sosyal güvenlikten tutalım da sendikal haklara kadar bir takım konuları standarda kavuşturmak gerekiyordu. Bu, aslında uluslararası çalışma örgütünün işlevinin bir kısmının da Avrupa Birliği'ne verilmesi gibi bir durum ortaya çıkardı. Dönüp baktığımızda Uluslararası Çalışma Örgütünün tanıdığı hakların daha geniş olduğunu, Avrupa Birliği'nin işçi sınıfına tanıdığı hakların daha geri olduğunu görüyoruz. Türkiye'ye bu açıdan baktığımızda, bizim sendikacılarımızın ya da işçi sınıfı adına değerlendirme yapıp Avrupa Birliği'ni savunanların, "Avrupa Birliği'ne girersek bu haklarda genişleme olacak" şeklindeki söylemlerinin bir temeli yok. Zaten bunu daha iyi sağlayan bir kurum var: Uluslararası Çalışma Örgütü ve çok daha geniş kapsamlı sunuyor. Daha gerisine razı olmanın bir anlamı yok. Daha gerisine razı olmak için buraya girmenin mücadelesini vermenin, akılla izanla bir ilişkisi yoktur diye düşünüyorum.

Şimdi, "Emeğin Avrupası"nda bir takım kazanımlar olduğu, eğer Avrupa Birliği'ne girersek bizim de otomatikman bunlara sahip olacağımız düşünülüyor. Oysa bu kazanımlar yıllardır süren işçi sınıfı mücadelesinin sonucunda elde ediilmiştir. Yani Avrupa Birliği kendisinden, kendiliğinden demokrat bir ülke değildir. Burjuvazi, sermaye, hiçbir zaman hakları kendiliğinden vermez. Avrupa Birliği'nin ülkelerinin tek tek tarihine baktığımızda, demokrasinin genişlemesi, işçi haklarının genişlemesi açısından baktığımızda, zorlu mücadelelerden sonra elde edildiğini görüyoruz. Onun için, bu hakları zorlu mücadeleler sonucu vermiş olan sermaye, belli bir dönemden sonra, yüzünü gösterdikten sonra, bunları geri almaya başlamıştır. Bugün dönüp baktığımızda bu haklarda ciddi kısıtlamalar var. Sendikaların gücünün kısıtlanması için çeşitli yasalar çıkartılmıştır. Bugün Avrupa Birliği ülkelerinin büyük çoğunluğunda sendikaların güç kaybettiği söylenebilir. Şimdi burada tek tek vermek mümkün değil ama ben bir broşürde ortaya koymuştum bunları. Avrupa Birliği'ne üye hemen hemen bütün ülkelerde sendika üyeliklerinde bir azalış var. Aday ülkelerde de bir azalış var ama bunun dışında kalmış mesela Güney Kore, Brezilya, Güney Afrika gibi ülkelerde de bir artış söz konusu. Demek ki sendikacılığı geliştirmek için illaki

Avrupa Birliği'ne girmek gerekmiyor. Belki başka, tersi politikalar izlemek gerekiyor. Yine Avrupa Birliği sürecinin oluştuğu döneme bakıyoruz, Avrupa Birliği'ne üye olmuş bütün ülkelerde sendikalarla devlet arasında, işverenler arasında korporatist ilişkiler kurulmuş. Bu korporatist ilişkilerin temel özelliği sendikalarda işçi sınıfını karar alma süreçlerine dahil etmek, dahil ettikten sonra da bunları uygulamak için bir baskı oluşturmak. Yani şöyle yapıyorsunuz; diyelim ki reel ücretlerin bastırılması için sermaye tek başına bir teklif getirdiğinde karşı çıkıyorsunuz, ama sendikalar aracılığı ile geçici olarak bu kararı aldığınızda bunu hayata geçirmek için ne yapıyorsunuz; işte sendikaları araç olarak kullanıyorsunuz. Diyorsunuz ki; "bu kararı birlikte aldık. Madem senin de imzan var o zaman ücret artışlarını talep edemezsin. Tam tersine düşük ücrete razı olmak için kendi tabanını da buna ikna edeceksin." Dönüp baktığınızda 1945 ile 1980 arasındaki süreç biraz bu korporatist ilişkilerin geliştiği, işçi sınıfının iktidarlara karar alma süreçlerine ortak edildiği ve bu süreç içinde biraz yozlaştığı bir dönem. Konformist, reformist ve bürokratik yapılara kavuştuğu, sınıfsal bakıştan uzaklaştığı ve tamamen düzen içi kurumlara dönüştüğü bir süreç söz konusu. Onun için, şimdi dönüp baktığımızda, Avrupa Birliği'nin böyle maddi, mali açıdan güçlü sendikalarına özeneceksek, bir yozlaşmayı ve çürümeyi de dikkate almak lazım. Avrupa Birliği sürecinde özellikle son 20 yıldır gelir dağılımı açısından baktığımızda işçi sınıfının gelirinin reel olarak düştüğünü söylemek mümkün, istisnalar olmakla birlikte. Özellikle son para birliğine bakarak ciddi bir yoksullaşmadan söz edilebilir. Çünkü Avrupa Birliği'nden sonra ciddi ölçüde bir gelir düşüklüğü söz konusu. Almanlar daha az, Fransızlar daha az tatile çıkmış, hem iç turizm olarak hem dış turizm olarak. Tipik bir yoksullaşma işareti, ama para birliği aynı zamanda işverenlerin de işine yaramıştır. Onlara sermaye birikimi açısından ciddi olanaklar yaratmıştır.

Vaatler açısından baktığımızda işçi sınıfına vaad edilecek bir şey gözükmüyor, tam tersine ilginç başka politikalar geliştiriyor sermaye. Mesela Fransa'da Almanya'da, grevci işçilerin listeleri oluşturuluyor, bu listeler bilgisayarlara yükleniyor, ondan sonra işverenlere gönderiliyor. Diyelim ki işveren sizi işten çıkardı, daha sonra iş aradığınızda bu kara listeler devreye giriyor. Yeni bir iş başvurusu esnasında adınızı bilgisayara giriyorlar, karşısında bir kırmızı nokta çıkıyor. Kırmızı nokta çıkınca artık sizi işe almıyorlar. Bu, bizde de Avrupa Birliği'ne gireceğimiz için hızla yaygınlaşmaya başladı, gerisinde kalmayalım diye! Özellikle organize sanayi bölgelerinde sendikalaşmaya çalışan işçilere yönelik yapmaya başladılar. Çok ülkeli şirketler burada artık, Avrupa Birliği'nin, onların bile altında kendi çalışma ilişkilerini kurallarını dayatmaya çalışıyorlar. Yani bir sendikasız ortam istiyorlar. Ama bu gün çok ülkeli şirketlerin işçilerine baktığımızda büyük çoğunluğunun sendikasız olduğunu görüyoruz. Bu da artık Avrupa Birliği'nin hangi normları işçi sınıfı açısından hayata geçirdiğini bize gösterebiliyor. Esneklik adı altında gerçekten işçilerin çok ağır bir sömürüye tabi tutulduklarını görüyoruz. Hem günlük yaşam açısından, hem de kendi yaşamlarının bir takım olanaklarının kısıtlanması açısından. Mesela ne yapılıyor? Esneklik adı altında çalışma süreleri belirsizleştiriliyor. Diyelim ki sizin Pazar tatiliniz varsa, hayatınız ona göre programlaşıyor. Ama esnek çalışma süreleri gündeme geldiğinde artık bir Cumartesi, Pazar tatiliniz yok. Herhangi bir zaman diliminde işveren sizi çağıracaktır. Hayatınız, aile hayatınız, günlük hayatınız değişiyor. Bunları herhalde burada hayata geçirecektir. İş Kanunu'ndaki değişiklik çabaları, işverenlerin Avrupa Birliği normlarını Türkiye'de de uygulayalım şeklindeki istekleri bunun önemli işaretleri olarak kabul edilebilir. Bu insan haklarının, işçi haklarının çok geliştiği Avrupa Birliği'nde enformel işçilik, kayıt dışı çalışma çok yaygın. Örneğin Fransa'da asgari ücret yaklaşık 6 000 frank civarındadır. Rusya'dan, Afrika'dan getirilmiş göçmen kaçak işçiler bodrum katlarda ayda 500 franka çalıştırılıyor. Yani bizim sermayemiz bile bu kadar acımasız değildir diye düşünüyorum ben. Turizm sektörü alanı en fazla kaçak işçinin çalıştırıldığı, işçilerin en çok istismar edildiği alanlardan bir tanesi. Böyle çalışan yine dışardan gelmiş olan işçiler ve Fransız işçiler, ya bodrum katlarında yatıyor, ya merdiven altında, ya da dışarda parklarda yatıyor. Bunların oranı % 10 civarında ve asgari ücretin altında çalıştırılıyor. Burada da 12 saat filan çalışılıyor. Onun için "Emeğin Avrupası"nda ya da bizim sendikaların özendiği işçi haklarının yüksek olduğu Avrupa'da bunlarla sık sık karşılaşılıyor. Bunlar çok da istisnai durumlar falan değil.

Şimdi burada sınıfsal bakış açısından baktığımızda, oradaki sosyal demokrat partiler açısından sendikalar, işçi örgütleri artık çok önemli yapılar değil. Özellikle Fransa'daki, Almanya'daki sosyal demokrat partiler, daha çok diğer toplumsal hareketleri önemsemeye başladılar. Feminist hareketleri, çevreci hareketleri vb. şeyleri. Bunların daha üstün olduğunu düşünüyorlar. İşçi sınıfının etkisinin kaybolduğunu düşünüyorlar. Buralarda sendikaların siyasi partiler açısından bir taban olarak bile önemli olmadığını görüyoruz. Yine Avrupa Birliği'nden son bir örnek verdikten sonra Türkiye'de ne olup bitiyor ona değineceğim. Mesela orada işverenler ciddi çalışmalar yapıyorlar; "İşçi sınıfını nasıl sınıfsal bakış açısından uzaklaştırabiliriz? İşletmelerle nasıl bütünleştirebiliriz?" sorusunun yanıtlarından bir tanesi de; artık işçilere ücret olarak değil de hisse senedi verip ordan kar payı vererek bütünleştirmeyi düşünüyorlar. İki sosyolog bunun önderliğini yaptılar. Fransız telekom için bir araştırma yaptılar ve ulaştıkları sonucun bir kısmını hayata geçirdiler. İşçilere hisse senetlerini veriyorlar. Fakat aldıkları ücret tutarında bir gelir garantisi veriyorlar. Eğer işçiler iyi, üretken, verimli çalışırlarsa hisse senetlerinin payı arttıkça ücretlerinin de artacağını söylüyorlar. Böylece bu işçiler ne sınıfsal bakış açısından ne de sendikalaşma konusunda olumlu düşünüyorlar. Bütün bunlara daha uzak duruyorlar. "Aman daha fazla çalışalım. Üretken çalışalım ki şirketin karı artsın. Şirketin karı arttıkça da bizim hisse senetlerinin payları artacak böylece de ücretlerimiz artacak" diye düşünüyorlar. Böylece sınıftan kopmuş, bireyselleşmiş, her koyunun kendi bacağından asıldığı bir sınıfsal yapı oluşturuluyor. Bunların, sendikalara, işçi hareketine sıcak bakacağını düşünmek herhalde abesle iştigal olur.

Türkiye açısından baktığımızda durum ne? Hepimizin bildiği gibi, Türkiye'de özellikle sendikal mücadelede yer alanlar Avrupa Birliği'ndeki sendikal hakların ne olduğunu bilmiyor ama danışmanları da uzmanları da bilmiyor bana göre. Çok sosyalist olduğunu düşündüğümüz danışmanlar bile bu açıdan yanlışlar yapıyorlar. Avrupa Birliği'ne girdiğimizde sendikaların ciddi bir takım haklar elde edeceğini, bunların sendikal mücadeleyi güçlendireceğini söylüyorlar. Hatta sınıfsal mücadeleyi güçlendireceğini ve "Emeğin Avrupası"na ciddi katkıda bulunacağını söylüyorlar. Gerçekten böyle mi? Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde birkaç tane kurumsal düzenleme yaptık. İşçi sınıfı açısından baktığımızda. Bir tanesi işsizlik sigortası çıkardık. Bir tanesi iş güvencesine yönelik düzenleme. Diğeri de sosyal güvenlikte reformlar. Ama gerçekten bunlar kazanım mıydı, kayıp mıydı isterseniz biraz bunlar üzerinde ayrıntılı şekilde duralım.

İşsizlik sigortasının yanı sıra bir de fak-fuk fonumuz var. Şimdi dönüp baktığımızda işsizlik sigortasının fak-fuk fondan daha geri bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü üst sınır asgari ücretle sınırlandırılmış durumda. Yani ücretin yarısını alabilirsiniz, ama bu asgari ücreti aşamaz. Bir takım koşulları yerine getirdikten sonra tabi ki. Bu da 182 milyondur (toplantının yapıldığı tarihte 182 idi. Şimdi 223 milyon TL). Asgari ücretten çalışan birisi ücretinin yarısını alacağı için 91 milyon alacaktır. Türkiye'de çalışan 3-4 milyon işçinin yarısından fazlası asgari ücretle çalışıyor. Demek ki 91 milyonluk bir yardım alıyor. Ama her ay gidip fak-fuk fondan para istese 150 milyon rahat alabilir diye düşünüyorum. Çünkü bunu veren kurumlar kuruluşlar var. Bu açıdan baktığımızda işsizlik sigortası, işçi sınıfına bir hak getirmekten çok sosyal yardım düzeyinden bile geri kalan bir kurum, düzenleme. Son bir yıldır kriz nedeniyle yaklaşık bir milyon kişi işsiz kalmıştır. İşsizlik sigortasından da yararlanan sayısı 10 bini aşmaz (bugün itibari ile 55 bin). Demek ki koşulların da ağır olduğunu görüyoruz.

İş güvencesi açısından baktığımızda aslında sanki iş güvencesi getiriyormuş gibi bir düzenleme, tam tersine mevcut düzenlemelerin de gerisine düşen bir yasal düzenleme. Eskiden işçiler bir yıla kadar çalışıyorsa işverenler 11. ayın sonunda işten çıkarıyordu, kıdem tazminatını vermemek için. Şimdi yeni düzenlemede altı aydan sonra bu kapsama girdiğiniz için 5.aydan itibaren sizi işten atacaktır. Yani eskiden sizin 11 ay çalışma garantiniz vardı, şimdi 5 ay çalışma garantiniz var. İş yasasının 17.maddesinin 2.fıkrası işverene yönelik iyi niyetli ve ahlaklı davranmamayı içeriyor. Her işveren istediği zaman bu maddelere dayanarak işçiyi işten atabiliyor. Çağdaş iş güvencesini sağlayan düzenlemenin iki temel kriteri var. Bir tanesi haklı ve geçerli nedene dayanarak işten çıkarma. İkincisi eğer bu nedene dayanmıyorsa işe başlatmak. Bizde birincisi aranır gibi yapılmış durumda. İkincisi ise maalesef yapılmamış durumda. Bir parasal tazminatla maalesef bundan kurtuluyorsunuz. İş Kanunundaki 17'ye 2 maddesi durdukça bütün bu düzenlemelerin hiçbir anlamı yok. 17'ye 2 ile çok sayıda işçi, 5. ayı doldurduktan sonra işten atılacaktır muhtemelen.

Sosyal güvenlik reformunu biliyorsunuz; bu reformla birlikte emeklilik yaşını yükselttik çünkü Türkiye'deki insanlar, bir gelişmiş ülkedeki işçilere filan göre güya daha az çalışıyorlardı. Bu daha az çalışma da tabi yine Türkiye'de sermayenin ve onun ideologlarının çarpıttığı bir söylem. Sık sık başka yerlerde de örnek verdim; gerçekten Türkiye'de insanlar emekli olabilmek için daha mı az çalışıyor? Yıl üzerinden batığınızda belki öyle görünüyor olabilir, ama çalışma sürelerinin toplamı açısından baktığınızda bunun doğru olduğunu söylemek mümkün değil. Normal çalışma süresinin haftalık 45 saat olduğu bir ülkede 10 yıl çalışabilirsin ama normal haftalık çalışma süresinin 35 saat olduğu bir yerde de 10 yıl çalışabilirsiniz. Burada kim daha fazla çalışıyor? Yani haftalık 45 saat çalışma süresi olan Türkiye'deki işçiler daha fazla çalışıyor. Bu nedenle de doğal olarak yıl olarak daha az çalışmaları normal, yani bunun ideolojik açıdan istismar edilmesi doğru şey değil. Toplam saatler açısından baktığımızda buna örnek verebilirim. Amerika Birleşik Devletleri'nde emekli olununcaya kadar bir kişinin toplam çalışma süresi 91 744 saat, İngiltere'de 81 545 saat, Fransa'da 68 502 saat, Türkiye'de de daha az çalışıldığı için 94 500 saat. Yani onunun için Sosyal Güvenlik reformuyla birlikte 94 500 saat, muhtemelen 110 000 saat gibi biraz daha arttı. Biz Avrupa Birliği'ne girerken bir takım kurumsal düzenlemeler yaptık işçi sınıfının çalışanların lehine diye ama dönüp baktığımız da üç düzenleme de aleyhine bir düzenleme olarak karşımıza çıkıyor. Esnek çalışma adı altında yeni çalışma biçimleri yasal hale getirilmeye çalışılıyor. Temel gerekçe de Avrupa Birliği'nde de olması! Oysa bu türden düzenlemeler emeğin yağmasından başka bir şeye yaramaz. İşçi sınıfı adına bunu da istemenin bir anlamı olmasa gerek.

TSK nasıl karşı çıkıyor izlenimi verirken bir yanılsama yaratıyorsa Türk-İş de aslında karşı çıktığını söylerken bir yanılsama yaratıyor. Onlar da temelde Avrupa Birliği'ne karşı değil. Temel kaygısı yine ordunun kaygısı olan ulusal güvenlik kaygısı. Milli meseleler, kültür meselesi, bölünme meselesi, bir de araya İMF falan karıştırıyorlar. Oysa Türk-İş'in kendi doğuşundan bu yana tarihine baktığımız zaman, her zaman hem sosyolojik anlamda hem de siyaset bilimi anlamında devletin bir aktörü ve ajanı olduğunu görüyoruz. Devletin politikalarını, düşüncelerini işçi sınıfı içinde yaymayı amaçlayan, düşünen, bu yönde çaba gösteren sosyolojik anlamda ajan, siyaset bilimi anlamında aktörü olarak görev görmüştür. Avrupa Birliği'ne ilişkin söylemlerinde de bunu görmek mümkün. Hem Kıbrıs sorunu konusunda, hem Kürt sorunu konusunda, hem de diğer bir takım kaygılarda TSK ile aynı dili konuşması önemli göstergelerden bir tanesi. Türk-iş her zaman sınıfsal bakış açısından çok ulusal bakış açısına sahip olmuştur ve Avrupa Birliği'ni de sınıfsal açıdan değerlendirememiştir. Sınıfsal açıdan değerlendiremediği için de işçi sınıfının iktidar perspektifine hiçbir zaman sahip olmamıştır. Zaman zaman Avrupa Birliği'nin çalışma ilişkileri açısından, sendikal haklar açısından, ciddi bir takım kazanımlara yol açacağını söylemişse de ILO'nun haklarının bundan çok daha ileri olduğunu nedense hep unutmuştur. Oysa çok akıllı, zeki bir tane de danışmanı bulunmakta.

İşçi sınıfı açısından ve Avrupa Birliği'ni savunan tüm kurumlar açısından baktığımızda hukuksal anlamda korumacı bir yaklaşımın olduğunu görüyoruz: "Eğer Avrupa Birliği'ne girersek bir daha darbe olmayacak, olursa bile bizi koruyacaklar" ya da "bir takım sıkıntılar ortadan kalkacak demokratik haklar gelecek" gibisinden bir söylem var. Bunun doğru olmadığını Avrupa Birliği'nin oluşum sürecinde görmek mümkün. Hem 12 Mart darbesine hem de 12 Eylül darbesine baktığımızda, her iki süreçte de Avrupa Konseyi'nin, Avrupa Birliği'nin diğer organlarının, Türkiye'deki ne emekçilere ne de diğer kesimlere sahip çıkmadığını görüyoruz. Onun için geçmişten önümüzde örnekler dururken, gelecekteki bir takım şeylerin buna garantörlük yapacağını söylemek çok da anlamlı değil. Yani Avrupa Konseyi'nin 12 Eylül'deki tutumu bu açıdan, sınıfsal mücadeleyi daha ön planda tutan "Emeğin Avrupası"nı savunan, ya da işçi haklarını geliştireceğini düşünen kesimler açısından tekrar gözden geçirilmeli. Peki böylesi bir yapıda, böylesi bir ortamda, "Avrupa Birliği'ne girilmeli mi girilmemeli mi?" tartışmasının dışında başka bir şey üzerinde konuşulabilinir mi? Başka perspektifler çıkabilir mi? Sanırım sınıfsal açıdan baktığımızda, işçi sınıfının kendi iktidarını ön plana çıkartması konumunda, bu tartışmaların anlamsız kalacağını görmek mümkün. Bu durumda sınıfa karşı sınıf mücadelesini ön plana çıkarmak lazım. Bunun da kiminle hangi siyasi öznelerle yapılacağının sorusunun yanıtlarını aramak lazım. Bunları yaptığımız zaman Avrupa Birliği'ne girelim mi girmeyelim mi sorusu biraz abes kalacak. Onun dışında belki de Tülin Hoca'nın söylediği kendi gündemimizi kendimiz oluşturacağız, böylece işçi sınıfının da Avrupa Birliği tartışmalarındaki yerini daha net ortaya koymuş olacağız. Benim söyleyeceklerim şimdilik bu kadar.

Alpay Azap: Konuklarımıza teşekkür ederiz. İsterseniz şöyle yapalım; diğer katılımcıların sorularını ve varsa kısaca katkılarını alalım. Sonra konuklarımıza son bir tur söz verelim.

Bülent Kılıç: Ben Sungur Bey'e sormak istiyorum bu soruyu: Aday ülkeleri göz önüne aldığımızda Avrupa Birliği içinde de ciddi bir ayrışma olacak. Çekirdek kapitalist ülkeler ve daha sonra özellikle şimdi Doğu Bloku'ndan gelecek ülkelerle birlikte gene sömürülmeye aday perifer ülkeler gibi. Bu şey nasıl görmezden geliniyor. Ya da tartışmalarda buna ne kadar değiniliyor? Hem Avrupa Birliği'nin içindeki aday ülkeler açısından hem de biz de ne kadar tartışılıyor? Bunu merak ediyorum. Bir de Birliğe girmeyen Norveç ve İsviçre gibi ülkeler var onların girmeme nedenleri neler?

İlker Belek: Sıradan vatandaşla konuşurken solun Avrupa Birliği'ne girmeme gerekçelerini ne düzeyde ifade etmek gerekir acaba? Benim bu soru kafamda en başından beri vardı ama bu soruya şüphesiz herkesin konuşmasının kendi iç bütünlüğü ile en fazla oranda yanıt veren Yüksel Akkaya'nın konuşması oldu aslında, yani Avrupa Birliği ülkeleri için son 20-25 yıldır, emeğin haklarındaki erimeden söz etti. Sendikalaşma oranlarındaki düşüşten. Biz son 20 yılda sağlık alanında önemli gerilemeler olduğunu biliyoruz. Merkez kapitalist ülkelerde sağlıktaki eşitsizliklerde artış olduğunu biliyoruz. Bütün bunlar Avrupa Birliği karşısındaki argümanları destekleyen şeyler ama bir; başka veriler kullanabilir miyiz? İki; şimdi bu bütün somut veri yığınağına rağmen sıradan işçi, insan şöyle diyebilir; "Olsun, hiç olmazsa Avrupalı gibi sömürülürüm" diyebilir. Şimdi bunun yanıtını bir ölçüde verdiniz. Türkiye hiçbir zaman Avrupalı bir ülke olamaz, yani merkez kapitalist bir ülke olamayacak. Bunu özellikle Cem Somel söylemişti. Doğru, sonuçta emperyalizmin hep hiyerarşik bir yapısı var ve bu hiyerarşik yapı AB emperyalizmi açısından da geçerli. AB bloğu içerisinde Türkiye dördüncü veya beşinci sınıf bir pozisyon mu verilecek acaba? Herhalde öyle bir şey olacak. Bulgaristan'dan Macaristan'dan falan sonra bir yerlerde emperyalist bloğa eklemleneceğiz herhalde, öyle gözüküyor. Ama bütün bunları, bütün bu teorik çerçeveyi "Olsun, ben Avrupalı gibi sömürüleyim" diyen sıradan işçiye, sıradan insana anlatmak konusunda nasıl bir strateji geliştirmeliyiz? Ya da başka somut verilerimiz olabilir mi? Yoksa mesela bu tür ampirik verilerin ötesinde, Türkiye solu da, biraz milliyetçi, dinci siyasi çevrelerin "yaptığı gibi" başka siyasi kavramlar dolayımıyla da Avrupa Birliği'ne karşıtlığını ifade edebilir mi? Sırf böyle amprik ve ekonomik kavramlar ve veriler üzerinden değil de, siyasi kavramlar ve argümanlar üzerinden de Avrupa Birliği karşıtlığı güçlendirilebilir mi? Yani, bizim yurtseverlik falan gibi kavramlarımızla. Bütün bunlarda riskler de olabilir belki. Ne demek istediğimi anlatabildim sanıyorum, başka kavramlara ihtiyacımız var mı? Sendikalaşma oranı düşüyor. Avrupa'da sendikalaşma oranı düşüyor dediğinizde burada daha düşük diyor Türk işçisi. Ekonomi dışı başka kavramlara ihtiyacımız var bence. Bunlar ne olabilir?

Ata Soyer: Ben ağzınıza sağlık diyorum, gerçekten hoş bir toplantı oldu ama şöyle bu işi ulusal gerekçeyle savunanlar ve "Emeğin Avrupası" açısından girmeyi isteyenler tabloda eksik. Ben birkaç tane ona benzer soru sorup belki biraz tartışmayı o yöne çekebilir miyiz diye düşünüyorum. Bir tanesi şu; özellikle insan hakları ve demokrasi sözünü ettiniz ama Güneydoğu'da Türkiye'de insan hakları ve demokrasi konusunda kendi pratiğimiz çok başarılı değil. Hani işkence azaldı diyor insan hakları dernekleri, vakıfları ama sistematikliği kalkmadı. Baskılarda herhangi bir değişme yok. Ayrıca merkezle iç içe geçmiş durumda, yani devletle iç içe geçen bir de baskı aygıtı var. Dolayısıyla özellikle Güneydoğu'da ve insan hakları açısından mağdur olan kesimlerin insan hakları talepleri konusundaki naiflikleri, siyasi ve ideolojik olarak çok aşılabilecek gibi durmuyor. Onlar şöyle diyorlar; "Orada hiç olmazsa şu kadar süre gözaltında tutuluyor insanlar, hemen avukata çıkıyor". Dolayısıyla çok siyasi çok iddialı beklentiler değil çok sıradan beklentilerle insan hakları ve demokrasi savunusu var. Bizim örgütümüzde de özellikle Güneydoğu'daki tabip odalarında, Avrupa Birliği savunusu çok ileri safhada. Bu taleplerin görmezden gelinmesi çok kolay olmuyor. Bir problemimiz bu, yani ben bunların çok içtenlikli olduğunu da düşünüyorum. "Avrupa Birliği emperyalisttir!" demekle çok fazla çözemeyeceğimiz bir

tartışma. İkincisi ulusalcılar meselesi. Ulusalcılar çok sınıfsal argümanlar da kullanıyorlar; tarımın tahrip olması, emekçilerin kayıpları vb. gibi. MHP'yi bir yana bırakalım ama İşçi Partisi olsun, Mümtaz Soysal olsun koydukları argümanlar öyle bir kalemde çizilebilecek argümanlar değil. Dolayısıyla, benzerlikler farklılıklar noktasının biraz daha inceltilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Bir diğer nokta; eğer kapitalizm bir güç ilişkileri mantığı ile yürüyorsa yani şu hayali görenler de var: "Türkiye Avrupa Birliği'ne girerse nüfusu çok daha dinamik Avrupa Birliği'ni siyasi olarak da iktisadi olarak da etkileyebilecek bir güçte olabilir." Şimdi bu hayali görmenin önündeki engelleri de azaltan bir şey var, isteklilik de var, bu dinamizmle beslenen bir Avrupa Birlikçilik var. Dolayısıyla İlker'in söylediklerinde, sıradan vatandaşı ikna etme meselesi burada önem kazanıyor. Bir son nokta; dünyadaki hegemonya mücadelesi. Sovyetler yıkıldıktan sonra ABD emperyalizminin hegemonyasının giderek azaldığını söylüyoruz. Avrupa Birliği-ABD-Japonya ilişkilerinde önümüzdeki dönemde bu hegemonya mücadelesinde yeni bir şey bekleyebilir miyiz? Biliyoruz ki, İngiltere hegemonyasını kaybettikten sonra bir daha kazanamadı. ABD'nin de hegemonyası giderek azalıyor ve eğer teoriler doğruysa, hegemonya azaldıktan sonra bir daha kazanılması çok mümkün gözükmüyor. AB yeni yükselen bir güç mü? Acaba böyle bir beklentiye girilebilinir mi? Ve dolayısıyla ilişkiler de bu açıdan değerlendirilebilir mi?

Aydın Çubukçu: Halka nasıl anlatılacak meselesi, bir propaganda ilkesi olarak da görülebilir bir politik mesajın iletilmesinin içinde ideolojinin rolü problemi çerçevesinde de değerlendirilebilir. Konuyu anlatırken sınıfsal netliğin sağlanması, halka anlatırken hangi motiflerden yararlanılacağı sorunu, ciddi olarak pek çok karışık yer bırakıyor. Mesela işte Sungur'un önderlik ettiği, yayınlanan o bildiri oluşumunda pek çok şeyi titizlikle birbirinden ayırmak için çaba gösterilmiştir. Buna rağmen halkın net olarak algılayıp algılamadığı tartışılabilir. Diğer bildirilerle bizim bildirilerin farkını net olarak gösteren birkaç tane nokta vardır; diğerlerinde işte aşağı yukarı Avrupa Birliği'ne genel itirazlar konusuna da değinmek zarureti olmuştur. Fakat farkı gösteren noktalar vardır, bunun çerçevesi şu olmalıdır diye düşünüyorum:Avrupa Birliği'ne karşı propagandanın özünü kapitalizme karşı propaganda oluşturmalı. Avrupa Birliği bizim kapitalizmi anlatmamız için bir vasıta olabilir. Gerek halk üzerinde yarattığı o afyon etkisini, gerek iktisadi ve siyasi sebeplerini ortaya koyarken biz bunu özel olarak Avrupa'nın bir etkisi olarak değil ama genel olarak emperyalist kapitalizmin bir sonucu, tarzı, varoluş biçimi olarak anlatmayı başarırsak net bir ayrım burada ortaya çıkabilir. Halka anlatırken elbette güncel örneklerden somut yaşanılan olaylardan hareket etmek, bunları örnek göstermek gerekebiliyor. Ama doğrudan kapitalizmin, Yüksel'in anlattığı olayların, kapitalizmin asıl yüzüyle karşı karşıya olduğumuzu gösteren örneklerin anlatılması, Avrupa Birliği'nin ne olduğuna dair yeterince ip uçları verecektir. İşin özü, bence ona daima sahip ve sadık kalmak gerekiyor diye düşünüyorum sosyalistler açısından: Avrupa Birliği'ni kapitalist bir ittifak olarak görmek ve bu açıdan anlatmaya çalışmak. Yoksa, işte yabancıların birliği, bize karşı olanların birliği, dinimize karşı olanların birliği olarak değişik biçimlerde tanımlamak, değişik biçimlerde propaganda temaları oluşturmaya yol açacaktır ama kapitalizme karşı ajitasyonun bir unsuru olarak aldığımız zaman o koordinat içinde Avrupa Birliği başka bir yere, doğru bir yere, oturacaktır diye düşünüyorum. Şimdi sorulara cevap verirken belki yanılış, eksik anlaşma olmasın diye bir şey söylemek istiyorum. Silahlı kuvvetler konusu açılmışken belki yanlış anlaşılmıştır diye düzeltmek istiyorum, silahlı kuvvetlerin ya da milli güvenlik argümanlarıyla Avrupa Birliği'ne karşı çıkmanın gerçek bir Avrupa Birliği aleyhtarlığı olmadığına işaret etmek istemiştim yoksa Avrupa Birliği'ne karşı olanlar arasında TSK'ni saymış değildim Yanlış anlama varsa bu düzeltmeyi de yapmış oluyorum.

Tülin Öngen: Şimdi bu noktada nasıl bir politika izlemek gerekiyor sorusuna yanıt ararken, kullandığımız dili de sorgulamalıyız diye düşünüyorum. Örneğin AB ile ilgili tartışmalarda bu oluşumun içinde yer almanın bize, yani ülkeye, topluma, çalışan sınıflara ne getirip ne götüreceği üzerinde dururken, bazen "Batı" kavramı içinde yer aldığını düşündüğümüz bazı ilke, değer ve kurumları sorgulamak yerine, onları verili kabul edip, onun ötesindeki meseleleri tartışıyoruz. Örneğin 'evet, Batı'da emek ile sermaye arasındaki ilişkiler şu tür normlara dayanır, daha demokratiktir, ama.... Ya da evet Avrupa uygarlığı diye bir şey vardır, ama bizi buna dahil etmezler' gibi. Oysa bu verili koşulların öncelikle sorgulanması gerekiyor ve bizim belki de bu sorgulamadan yola çıkmamız gerekiyor. Kuşkusuz Batı kapitalizminin gelişmişlik düzeyi çerçevesinde sınıf ilişkilerinin daha demokratik-meşruiyetçi biçimlere ve kurumlara dayandığı doğrudur, ama ne pahasına ve nasıl? Uluslar, bölgeler ve sınıflar arasındaki ilişkilerin, bağımlılığın, sömürünün daha az ya da çok demokratik biçimlere dayanmasından çok bu ilişkilerin niteliği önemlidir. Pastayı büyütebilen Batı ülkeleri kendi çalışan sınıflarına bu pastadan daha fazla pay verdiyse, bunu öteki ülke emekçilerinin daha fazla sömürülmesi pahasına gerçekleştirdiği gibi, çalışma ve yaşam standartlarını yükseltmek suretiyle kendi çalışanlarının emek üretkenliğini artırmayı, dolayısıyla onları daha fazla sömürmeyi başardığı, ayrıca mevcut yoğun birikim rejiminin gereği olan kitle üretiminin öngördüğü yığın pazarlarını korumayı amaçladığı için de yaptı. Dolayısıyla üretim ilişkileri ile uyumlu tüketim ilişkilerinin gereği olan hegemonya stratejilerinin görünürdeki 'rıza' ve 'uzlaşma' motiflerinin gerisinde yine bildik sermayenin çıkarlarıyla uyumlu toplumsallaşma biçimleri bulunmaktadır. Bu yüzden sermaye egemenliğine eklemlenmiş bir ekonomik ve toplumsal yaşamın çalışan sınıfların gerek ekonomik gerekse siyasal ve ideolojik sınıf mücadelesine negatif etkileri göz ardı edilmemelidir. Dahası bugün söz konusu birikim rejimi geçersizleşip, kapitalist sistem krize girince, bu refah hak ve özgürlüklerinin nasıl birer birer gaspedilmeye çalışıldığını da görüyoruz. Başka bir deyişle kapitalist dünyanın yeni trendleri çevre ülkelerini merkeze taşımak, yani 'batılılaştırmak' değil, tam tersine merkezdeki işçi

sınıflarını 'çevreleştirmek' yönünde işliyor. Şöyle de diyebiliriz, küresel kapitalizmin dinamikleri artık Türkiye'yi 'Avrupalılaştırmak' değil, Avrupa'yı 'Türkiyelileştirmek' yönünde işliyor. Bir başka noktada Batı uygarlığı dediğimiz şeyin kendi içinde ne denli çelişik, ikircikli, hatta ikiyüzlülükle malul olduğudur. Sözü uzatmamak için en son yaşanan bir örneği vereyim: Geçenlerde IRA'lı militanlar üzerine araştırma yapan bir İngiliz gazetecinin başına, üstelik de Tony Blair marifetiyle, Ragıp Duran'ın başına gelenden daha fazla şey geldi. Yani demokrasi, uygarlık, insan hakları gibi evrensel değerler Batı'da da büyük ölçüde güç ilişkilerinin belirleniminden hiçbir zaman bağımsız işlememektedir.

Bülent Nazım Yılmaz: Söylemlerde artık AB Karşıtı olmasa bile İMF karşıtı Dünya Bankası karşıtı ya da güncel talepler üzerine tepkiler çoğalmaya başladı acaba ortak hareket etme ya da sosyalist bir düşüncenin sınıf mücadelesinin oraya daha fazla katkısı olması durumu bürokratik bir oluşumdan beklenebilinir mi?

Sungur Savran: Şimdi ben hemen bir şey söyleyeyim: Ben Aydın'ın TSK'nin Avrupa Birliği karşıtı olduğunu söylediğini düşünmedim ve eleştiri buna değildi, hiç ilgisi yoktu, belirteyim geçeyim. Sorulan bazı sorulara çok kısa yanıt verme zorunluluğu var elbette. Avrupa Birliği ile ABD arasındaki rekabet-birliktelik ilişkisi bakımından, Avrupa Birliği ile ABD ilişkileri açısından Tülin'den farklı hissediyorum. Başlangıçta Amerika ciddi bir şekilde destekliyordu, gerçekten buna inanıyordu, bir hegemonya çerçevesi içinde NATO dahil olmak üzere. Ama AB bir dinamik içeriyor ki, 400 milyonu aşan nüfusuyla, Amerika'nın toplam üretimini aşan üretimiyle, uluslararası plandaki etkisiyle ve dolara rakip olabilecek para birimi Avro (Euro) ile. Ben gelecekte bir rekabet dinamiğinin şimdiden doğmuş olduğu kanısındayım. Ancak hemen altını çizmek istiyorum, Avrupa, Amerika'nın yanında askeri bir cücedir ve dolayısıyla bu sorun çözülmedikçe bu iki güç arasında bir savaş bu aşamada söz konusu olamaz.

Aynen şimdi Irak meselesinde olduğu gibi, zaman zaman bazıları, Türkiye'de Avrupa Birliği yanlıları, tüm Avrupa Birliği'ni savaş karşıtı göstermeye çalışıyor. Oysa İtalya, İspanya, Hollanda en başta olmak üzere, tabi ki İngiltere'yi hiç saymadım bile, savaş taraftarıdır. Almanya seçim dolayısıyla en çok direnmiştir, Fransa ise sadece pazarlık yapmaktadır. Dolayısıyla bugün bu güç ilişkileri nedeniyle Avrupa tabidir, ancak 10 senelik bir süre içerisinde böyle şeyler ortaya çıkabilir diye düşünüyorum ben. Bu yüzden de aramızdaki tahlil farkı ne olursa olsun bugün konusunda tamamen Tülin'e katılıyorum ABD ile Avrupa Birliği'ni paralel ve birlikte düşünmek lazım. Zaten Türkiye'nin Avrupa Birliği nezdindeki en büyük lobicisi ABD'dir. Bunu hiç unutmamak gerekiyor. Bazıları, Avrupa Birliği'ne taraftar olmayı ABD karşıtlığı gibi göstermeye çalışıyorlar. Bunun nasıl olabildiğini pek anlamıyorum. ABD Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini isterken nasıl Amerika karşıtlığı oluyor anlayamıyorum.

Avrupa Birliği'nin bölünmesi meselesinde ben genel bir çerçeve çizerken Tülin'in deyimiyle Avrupa Birliği'nin inşası açısından onlar açısından çok çeşitli çelişkileri olduğu kanısındayım. Arkadaşımızın sözünü ettiği yeni aday üyelerin girmesi, AB'nin genişlemesi sorununun iki tür çelişki ifade ettiğini düşünüyorum. Birincisi, tam da arkadaşımızın dediği gibi, bu yeni gelen ülkeler aslında bir bakıma bir azgelişmiş bölge gibi olacaktır birliğin içinde. İkincisi; son dönemde yapılan güzel bir çalışma var, AB genişlemesi konusunda. O çalışmada da görülüyor açıkça, oradaki işçi haklarının, sosyal kazanımların hepsini Avrupa Birliği tahrip etmiştir ve bu tahribat devam etmektedir. Avrupa Birliği Orta ve Doğu Avrupa'da kapitalist restorasyonizmin ajanıdır, bunun da altını çizmek gerekiyor.

Alpay Azap: Tüm katılımcılara görüşlerini bizlerle ve okuyucularımızla paylaştıkları için teşekkür ederiz.